

Tidlig innsats

Lund kommune, 2022

INNHold

Oppdraget.....	5
Sammendrag	6
Kommunedirektørens kommentar	10
1 Innledning.....	11
1.1 Formål og problemstillinger.....	11
1.2 Tidlig oppdagelse og tidlig innsats.....	11
1.3 Revisjonskriterier	12
1.4 Avgrensninger og metode	13
1.4.1 Avgrensning	13
1.4.2 Metode.....	13
2 Tidlig innsats i barnehagen	14
2.1 Revisjonskriterier	14
2.2 Statistikk	15
2.3 Planer, kompetanseutvikling og samarbeid.....	18
2.3.1 Overordnede planer	18
2.3.2 Kompetanseutvikling	20
2.3.3 Organisering og samarbeid	22
2.4 Forståelse av tidlig innsats	23
2.5 Rutiner for tidlig innsats/oppdagelse	24
2.6 Kartlegging - tidlig oppdagelse	25
2.6.1 Hammeren barnehage.....	25
2.6.2 Hovsherad og Heskestad barnehage	27
2.6.3 Ansattes vurdering av egen kompetanse.....	27

2.7	Fra bekymring til handling	29
2.7.1	Resultater fra spørreundersøkelsen	29
2.8	Tiltak.....	33
2.8.1	Hammeren barnehage.....	33
2.8.2	Heskestad og Hovsherad barnehage	34
2.8.3	Tilbakemelding fra PPT	36
2.9	Samarbeid/bistand	37
2.9.1	Samarbeid med PPT	37
2.9.2	Spesialpedagogene	38
2.10	Utfordringer.....	39
2.10.1	Barrierer for tidlig innsats	39
2.10.2	Barnehagetilbudet	42
2.11	Vurdering og konklusjon	42
2.12	Anbefalinger.....	45
3	Tidlig innsats i skolen.....	46
3.1	Revisjonskriterier	46
3.2	Statistikk	47
3.3	Planer, kompetanseutvikling og samarbeid.....	50
3.3.1	Overordnede planer	50
3.3.2	Kompetanseutvikling	51
3.3.3	Organisering og samarbeid	52
3.4	Tidlig oppdagelse	54
3.4.1	Rutiner for tidlig innsats/oppdagelse	54
3.4.2	Kartlegging.....	54
3.4.3	Kompetanse.....	56
3.5	Fra bekymring til handling	59
3.6	Tiltak.....	62
3.6.1	Nygård skole	62

3.6.2	Kiellands Minde	64
3.6.3	Dokumentasjon og evaluering av tiltak innenfor det allmennpedagogiske	65
3.7	Samarbeid/bistand	66
3.7.1	Henvisning til PPT	67
3.7.2	Samarbeid med PPT på systemnivå.....	68
3.8	Barrierer for tidlig innsats	69
3.9	Vurdering og konklusjon.....	70
3.10	Anbefalinger.....	72
	Vedlegg	73

OPPDRAGET

Bestilling Kontrollutvalget bestilte en forvaltningsrevisjon om tidlig innsats 17.02.21.	Problemstillinger • Hvordan arbeider barnehagene og skolene med å tidlig oppdage barn som har behov for støtte? • I hvilken grad iverksetter barnehagene på et tidlig tidspunkt tiltak for barn som har behov for ekstra støtte? • I hvilken grad iverksetter skolen på et tidlig tidspunkt tiltak for elever innenfor det allmennpedagogiske?
Formål Formålet med prosjektet er å vurdere hvordan Lund kommune arbeider med å tidlig oppdage sårbare/utsatte barn og i hvilken grad barnehagene og skolene iverksetter tiltak på et tidlig tidspunkt for å forebygge skjevutvikling.	

Prosjektleder for denne rapporten har vært forvaltningsrevisor Frøy Losnedal. Rapporten er kvalitetssikret av leder for forvaltningsrevisjon Silje Nygård, og gjennomgått av oppdragsleder regnskapsrevisjon Therese Bjørkeland.

SAMMENDRAG

Formålet med prosjektet har vært å vurdere hvordan Lund kommune arbeider med å tidlig oppdage sårbare/utsatte barn, og i hvilken grad barnehagene og skolen iverksetter tiltak på et tidlig tidspunkt for å forebygge skjevutvikling. Datagrunnlaget baserer seg på resultatene fra to spørreundersøkelser for henholdsvis barnehageansatte og skoleansatte (1.-4.trinn), i tillegg til intervjuer med totalt 16 ansatte. En rekke dokumenter, planer og rutiner er også gjennomgått.

Hovedinntrykk:

- Barnehagene og skolene har gode rutiner for kartlegging, god kultur for å drøfte bekymringer med kolleger og leder, og lav terskel for å involvere PPT for veiledning i bekymringssaker.
- Virksomhetene oppfattes å stort sett ha kompetanse og verktøy til å oppdage sårbarhet hos et barn. En felles opplæring i risiko- og beskyttelsesfaktorer og samtaler med barn om bekymringer som oppstår, vurderes derimot å kunne styrke kompetansen til å tidligere oppdage de sårbare barna. Det vil også kunne bidra til en større systematikk i både barnehager og skolenes arbeid med tidlig oppdagelse.
- Personalet i barnehager og skoler har tilgang til gode rutiner for hvordan en skal handle på bakgrunn av bekymring for et barn. Gjennomgangen tyder imidlertid på at rutinene ikke er tilstrekkelig implementert blant personalet. Det gjør det sårbart med tanke på iverksettelse av tiltak tidlig. Det vurderes derfor å være et behov for en gjennomgang/opplæring som bidrar til at alle ansatte i barnehager og skoler er godt kjent med hovedtrekkene i rutinene, slik at de vet når og hvordan de skal brukes.
- Barnehagene og skolene oppleves å iverksette tiltak for barn med behov for ekstra støtte, men kan med fordel etablere en større systematikk rundt når og hvordan tiltak dokumenteres og evalueres.

Tidlig oppdagelse og tiltak i barnehagene

Alle barnehagene understreker viktigheten av kompetanse for å kunne lykkes med tidlig innsats. Etter vår vurdering er det positivt at Lund kommune er i gang med å benytte CLASS som en observasjonsmetode, noe som gir barnehagene mulighet til å bygge opp en kollektiv kompetanse på dette området. Gjennomgangen viser at det er lagt til rette for intern kompetanseutvikling.

Samtidig avdekker spørreundersøkelsen noen forskjeller mellom hvordan de ansatte i de kommunale og den private barnehagen vurderer sin egen kompetanse. De ansatte i alle barnehagene skårer likevel sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med barn om

bekymringene knyttet til dem. Nasjonal faglig retningslinje «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge» trekker fram at ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kunnskap om samtalemetoder, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for. Dette løftes fram som en sentral del av prosessen for å identifisere barn og unge med behov for hjelp, og grunnleggende for å gi riktig hjelp og støtte. En slik kompetanseutvikling kan eksempelvis gjennomføres i allerede etablerte samarbeidsforum eller ved å involvere helsestasjonen.

Barnehagene oppleves å ha verktøy til å kunne oppdage og avdekke sårbarheter hos et barn, men utover fast kartlegging i forkant av foreldresamtaler oppfattes bruken av verktøy noe tilfeldig og lite systematisert. Det er også uklart i hvilken grad barnehageansatte har kompetansen om risiko- og beskyttelsesfaktorer med seg i arbeidet med tidlig oppdagelse av utsatte barn. En større systematikk i bruk av verktøy og felles opplæring i risiko- og beskyttelsesfaktorer og samtaler med barn om bekymringer som oppstår, vurderes å kunne styrke kompetansen til å tidligere oppdage de sårbare barna.

Gjennomgangen viser at barnehagene har tilgang til skriftlige rutiner for hvordan de skal handle på bakgrunn av bekymringer. Inntrykket er også at barnehagene har en innarbeidet «saksgang» for hvordan bekymringer skal håndteres, gjennom å kartlegge bekymringen, drøfte med kolleger, ledelse og foresatte, og lav terskel for å involvere PPT.

Det å ha rutiner for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring, kan redusere den enkeltes barrierer og på den måten sikre at bekymringer blir nærmere utforsket. Det forutsettes da at ansatte er kjent med rutinene. Vi ser imidlertid noen indikasjoner på at rutinene ikke er godt nok kjent eller implementert blant personalet.

Etter vår vurdering er det positivt at Hammeren barnehage har en felles praksis med å ta i bruk en tiltaksplan som skal benyttes når tiltak iverksettes for enkeltbarn. Hvorvidt og hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske blir dokumentert og evaluert i de kommunale barnehagene, fremstår mer varierende og vurderes derfor som hensiktsmessig å få satt i system.

Etter vår vurdering bør kommunen sikre at det av rutiner fremkommer når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres. Dette vil være nyttig ved for eksempel utskiftninger av personal, eller i overganger, samt skape et godt grunnlag for eventuell henvisning til andre støttetjenester. Det kan i tillegg bidra til å sikre at iverksatte tiltak som ikke viser effekt blir justert, og om nødvendig avsluttet eller erstattet av andre tiltak. Føringer for når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres bør være tilknyttet de allerede eksisterende rutinene for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring. Det viktigste er at alle barnehageansatte er kjent med at disse rutinene finnes, at de er lett tilgjengelige og kan praktiseres. En felles og godt implementert rutine/plan kan også bidra til å sikre lik praksis, både på tvers av barnehager og avdelinger i den enkelte barnehage.

Tidlig oppdagelse og tiltak i skolene

Gjennom skolenes bruk av tilgjengelige verktøy, systematisk plan for kartlegginger, og rutiner for gjennomgang av resultatene fra kartleggingsprøver, gir dette etter vår vurdering gode forutsetninger for å tidlig oppdage faglig sårbarhet.

Når det gjelder tidlig oppdagelse av atferdsmessige, emosjonelle eller sosiale utfordringer, viser skolene til verktøy som elevundersøkelser og sosiogram. I tillegg har Nygård skole implementert ytterligere verktøy som følge av læringsmiljøprosjektet, som muliggjør tidlig oppdagelse av endringer i trivsel og skolemiljø blant elevene. Spørreundersøkelsen viser også at de ansatte på Nygård mener de har god kunnskap om hvordan de skal oppdage elever med både faglige og atferdsmessige/sosioemosjonelle utfordringer. Kiellands Minde, derimot, opplever å ikke ha særlig kompetanse på emosjonelle vansker, verken å oppdage eller å vite hva man skal gjøre når det er oppdaget. Beskyttelses- og risikofaktorer virker å være ukjente begrep, og blir ikke nevnt av noen av de intervjuede.

I likhet med barnehagene, skårer også skoleansatte sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med elever om bekymringene. Selv om det er lav terskel for å snakke med elevene, opplever ikke Kiellands Minde at de har god kompetanse på å stille de rette spørsmålene, og savner en mal og konkret plan på hvordan man kan gjennomføre «den vanskelige samtalen». Også Nygård opplever dette som et tema det kan være enda mer fokus på.

På bakgrunn av det ovennevnte anbefaler vi kommunen å sikre at skoleansatte har kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for. Kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer er viktig for å kunne fange opp tegn og signaler som kan gi grunnlag for oppdagelser av utsatte barn og unge. I tillegg er samtale med barn og unge, sammen med observasjon av tegn og signaler, en del av prosessen for å identifisere barn og unge med behov for hjelp. En slik kompetanseheving kan eksempelvis foregå i allerede etablerte samarbeidsforum, som ressursteam, eller ved å involvere helsestasjonstjenesten.

Både intervjuene og spørreundersøkelsen beskriver en praksis som langt på vei gir inntrykk av at bekymringer blir grepet fatt i ved å diskutere med kolleger og ledelse, dialog med foreldre, og om nødvendig rådføre seg med andre instanser. Gjennomgangen viser at skolene har tilgang til skriftlige rutiner for hvordan de skal handle på bakgrunn av bekymringer, blant annet i form av kommunens handlingsveileder for barn i utsatte familier. Handlingskjeden, tiltakene og systematikken som skisseres i handlingsveilederen, synes imidlertid ikke å gjenspeiles i intervjuene, og gjennomgangen gir indikasjoner på at de eksisterende rutinene ikke er godt nok kjent eller implementert blant personalet.

Skolene ser ut til å ha en etablert og felles praksis for hvordan de skal handle på bakgrunn av bekymringer av faglig karakter, og hovedinntrykket er at skolene iverksetter tiltak på et tidlig tidspunkt. Samtidig viser spørreundersøkelsen at de ansatte på Nygård mener at skolen, ved behov, iverksetter intensiv opplæring i noen grad. I tillegg opplever Kiellands Minde at hvordan kartleggingsresultatene skal følges opp er lite kravfestet, og savner en plan på «hva, hvor lenge

og hvordan». Selv om de opplever at de er raske med å sette i gang tiltak, er de usikre på kvaliteten på tiltakene, og om de iverksetter riktige tiltak. På Kiellands Minde finner vi også lite systematikk i hvorvidt og hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske blir dokumentert og evaluert.

Anbefalinger

Vi anbefaler kommunen å:

- Gi barnehage- og skoleansatte tilstrekkelig kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer.
- Styrke barnehage- og skoleansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem.
- Sikre at alle ansatte i skole og barnehage er kjent med rutinene for hvordan en skal handle på bakgrunn av bekymringer.
- Sikre at det av barnehagens rutiner fremkommer når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres.
- Sikre at skolene har klare føringer for organisering av intensiv opplæring og når og hvordan tiltak innenfor dette skal dokumenteres og evalueres.

KOMMUNEDIREKTØRENS KOMMENTAR

Kommunedirektørens kommentar mottatt 31.01.2022:

Viser til forvaltningsrevisjonens rapport om tidlig innsats i Lund og har følgende kommentarer og tilbakemeldinger:

Rapporten er grundig og gir en god oversikt over barnehagene og skolenes arbeid når det gjelder tidlig innsats. Det kan være vanskelig å konkludere på noen områder da tallgrunnlaget som oppgis er «små» og det da blir litt tilfeldig etter hvem som har svart på hver enhet.

I pedagogutdanningen er det lite fokus på barnesamtaler og risiko og beskyttelsesfaktorer. Dette er imidlertid et område som helse har stort fokus på og her har nok barnehagene og skolene i Lund behov for mere kompetanse. Det bør derfor settes i gang tiltak for å forbedre kompetansen til de ansatte slik at man tidlig kan sette i gang tiltak i forhold til barn.

Barnehagene i Lund er alle med på et viktig kompetansehevingstiltak ved hjelp av Class metoden, som gir et bilde av hva barnehagene er gode på og hva de bør arbeide mer med. I høst har alle tre barnehagene utdannet sine egne observatører som etter egen metode skal «skåre» barnehagene etter et gitt forskningsbasert system. De kommunale barnehagene har allerede vært med Sandnes kommune i to år og har blitt observert av observatører fra Sandnes. Heskestad og Hovsherad barnehage har skåret svært høyt på disse målingene. Dette viser at barnehagene i Lund jobber systematisk på mange områder og har i dag et eget system for internkontroll.

Som vist i rapporten så skåret 5.trinn i Lund svært godt på nasjonale prøver høsten 2021 og vi håper og tror at dette er en trend som vil vedvare. Gode resultater på nasjonale prøver kan være en indikasjon på at det jobbes godt allmennpedagogisk og at barn får hjelp tidlig til eventuelle fag og -sosioemosjonelle vansker. Det er lite mobbing på barnetrinnet i Lund, noe som tyder på et godt læringsmiljø. Det vil alltid være forbedringspotensiale i enhver barnehage og skole og Lund kommune er intet unntak. Barnehager/skoler og kommunen må jobbe systematisk med å ha gode rutiner og læringsprosesser for å være gode på å fange opp barn som trenger ekstra hjelp tidlig.

Lund kommune er enig i at det må jobbes systematisk med å implementere rutiner hos alle ansatte slik at alle vet hvilke rutiner som til enhver tid gjelder. Dette er et viktig, men et krevende arbeid da vi blant annet har stor utskifting av det pedagogisk personalet både i barnehager og i skoler i Lund. Vi importere arbeidskraft fra andre kommuner da det ikke er nok tilgjengelige pedagoger i egen kommune. Dette fører til at flere ansatte blir værende noen få år, før de eventuelt vender tilbake til egen kommune når de får jobb der. Derfor blir det viktig å sette ressurser inn på å følge opp rekrutteringsplanen som er vedtatt i kommunen, men som ikke har blitt fulgt opp med økonomiske midler for å få ansatte til å bli værende i kommunen.

Til informasjon kan vi fortelle at vi nylig har startet et BTI/BTS prosjekt.

1 INNLEDNING

1.1 FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Kontrollutvalget i Lund bestilte 17.02.2021 en forvaltningsrevisjon om *Tidlig innsats*.

Formålet med prosjektet er å vurdere hvordan Lund kommune arbeider med å tidlig oppdage sårbare/utsatte barn, og i hvilken grad barnehagene og skolene iverksetter tiltak på et tidlig tidspunkt for å forebygge skjevutvikling. Følgende problemstillinger er besvart:

- Hvordan arbeider barnehagene og skolene med å tidlig oppdage barn som har behov for støtte?
- I hvilken grad iverksetter barnehagene på et tidlig tidspunkt tiltak for barn som har behov for ekstra støtte?
- I hvilken grad iverksetter skolen på et tidlig tidspunkt tiltak for elever innenfor det allmennpedagogiske?

1.2 TIDLIG OPPDAGELSE OG TIDLIG INNSATS

Tidlig innsats i skoler og barnehager har i en årrekke vært omtalt og drøftet i både læreplandokumenter og en rekke utdanningspolitiske dokumenter som stortingsmeldinger og offentlige utredninger.

Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*, viser til at tidlig innsats må ligge til grunn for barnehagen og skolens arbeid på alle områder – enten det gjelder det pedagogiske arbeidet, læringsmiljøet eller barnas og elevenes sosiale og emosjonelle ferdigheter. Videre at skolen må også være i stand til å støtte elever som har personlige, sosiale eller emosjonelle vansker knyttet til opplæringen.

I Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats*, defineres tidlig innsats som et godt pedagogisk tilbud fra tidlig småbarnsalder, at barnehager og skoler arbeider for å forebygge utfordringer, og at tiltak settes inn umiddelbart når utfordringer avdekkes. Tiltak kan være å tilrettelegge innenfor det ordinære tilbudet og/eller ved å sette inn særskilte tiltak. Både barnehage, skole og SFO oppgis som viktige arenaer for å forebygge, oppdage og følge opp ulike utfordringer som barn og elever møter i hverdagen.

Tidlig innsats krever samtidig tidlig oppdagelse. Tidlig oppdagelse handler her om å identifisere sårbarhet før det har utviklet seg til et problem (et forebyggende perspektiv) og å tidlig oppdage et problem for på den måte hindre at det utvikler seg til større og mer omfattende utfordringer.

Både kunnskap og dokumentasjon viser at barn og unge ikke blir oppdaget tidlig nok. Helsedirektoratet fremhever i dette viktigheten av å bygge et felles kunnskapsgrunnlag for alle som er involvert i arbeidet med barn og unge, da det vil kunne bidra til en mer enhetlig forståelse og tolkning av samordning på både individ og systemnivå. Til hjelp for kommunen i dette arbeidet har de, sammen med fem andre direktorat¹, utarbeidet nasjonal faglig retningslinje² *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge*. Disse retningslinjene oppsummerer, presiserer og peker retning for hvordan kommunen bør ivareta sitt ansvar for tidlig oppdagelse gjennom kunnskap, rutiner og samarbeid på tvers av tjenestoområder som er involvert i oppfølging av barn og unge. **Målet er å styrke oppdager- og handlingskompetansen hos ledere og ansatte i kommunen, og med det nå de utsatte barn og unge. Retningslinjen, som erstatter veilederen *Fra bekymring til handling*, er rettet mot de tjenestoområdene som arbeider med barn og unge, hvor barnehage og skole er særlig nevnt.**

Barns tidlige utviklingsforløp, både i forhold til språk og sosiale ferdigheter, innehar kritiske perioder der de er utsatte og sårbare. Av den grunn er de prisgitt den oppmerksomhet, støtte og omsorg de får fra sine omgivelser. Barnehage og skole er begge arena som skal bidra til at barn skal bli trygge og trives. Trygge barn som trives, lærer bedre. Tidlig innsats og oppdagelse må derfor ses i sammenheng med både barnehage og skolens oppgave med å fremme barns grunnleggende behov.

Tidlig innsats vil i dette prosjektet anvendes på to måter. For det første omfatter det innsats på et tidlig tidspunkt i barnets liv, deriblant gjennom barnehagen og i de første skoleårene. For det andre omfatter det tidlig inngripen når problemer oppstår eller avdekkes, uansett på hvilket tidspunkt i barnehage- eller skoleløpet det er. Tidlig innsats omfatter slik sett så vel forebygging som avdekking og intervensjon.

1.3 REVISJONSKRITERIER

Revisjonskriterier er krav eller forventninger som brukes for å vurdere funnene i undersøkelsene. Revisjonskriteriene skal være begrunnet i, eller utledet av, autoritative kilder innenfor det reviderte området, for eksempel lovverk og/eller politiske vedtak.

¹ Utdanningsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.

² **Nasjonale faglige retningslinjer** blir gitt på områder med behov for nasjonal normering. Anbefalingene er relatert til pasienter og befolkning, og Helsedirektoratet har et lovfestet mandat til å utgi nasjonale faglige retningslinjer (RVTSSor.no). Retningslinjer er ikke direkte rettslig bindende for mottakerne, men kan langt på vei være styrende for de valg som skal tas. Ved å følge oppdaterte faglige retningslinjer vil fagpersonell bidra til å oppfylle kravet om faglig forsvarlighet i lovverk. Dersom en velger løsninger som i vesentlig grad avviker fra de faglige retningslinjene, bør dette være dokumentert (Helsedirektoratet.no).

I dette prosjektet legger vi følgende kilder til grunn for utvikling av revisjonskriterier:

- Opplæringsloven med forskrift
- Barnehageloven med forskrifter, bl.a. rammeplan for oppgaver og aktiviteter
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen
- Nasjonal faglig retningslinje for tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge
- Oppvekstområdets egne mål og rutiner

Ut fra disse kildene er det utledet revisjonskriterier som fremgår i de kapitler hvor de enkelte problemstillingene blir behandlet.

1.4 AVGRENSNINGER OG METODE

1.4.1 AVGRENSNING

Prosjektet retter oppmerksomheten mot barnehagenes innsats gjeldende tidlig oppdagelse og rett hjelp tidlig. For elever på 1.-4.trinn vil hovedfokuset være rettet mot tidlig oppdagelse og tidlig hjelp rettet mot både det faglige og sosioemosjonelle. Det ligger utenfor rapportens mandat å vurdere kvaliteten på spesialundervisningen og ordinær undervisning.

Det er ikke gjennomført intervjuer med barn, elever og foresatte.

Tidlig innsats kan kreve bistand og samarbeid fra flere tjenester, avhengig av behovet. I denne forvaltningsrevisjonen inngår ikke å se på samarbeidet mellom alle tjenestene som har en rolle i tidlig innsats.

1.4.2 METODE

I denne forvaltningsrevisjonen har vi foretatt en såkalt metodetriangulering av data. Dette innebærer at de ulike problemstillingene blir belyst gjennom bruk av forskjellige datakilder. Rapporten bygger på både intervjuer, dokumentanalyser og spørreundersøkelse.

I prosjektet har vi gjennomgått relevante plandokumenter, rutiner og statistikk både på kommunenivå og virksomhetsnivå. Alle barnehagene inngår i revisjonen, i tillegg til to utvalgte skoler – Nygård og Kiellands Minde. Det er gjennomført intervjuer med 16 personer. Noen av intervjuene har vært gjennomført som gruppeintervjuer. Intervjuene er utført på Teams. En nærmere omtale av intervjuene ligger i rapportens [vedlegg](#).

Vi har gjennomført to spørreundersøkelser, én til barnehagene og én til barneskolene. Spørreundersøkelsen til skolene ble sendt til ledelsen og pedagogisk personell på 1.-4.trinn, totalt 33 ansatte. Svarprosenten er på 55 prosent (18 ansatte). Av disse er 15 fra Nygård skole. På grunn av få respondenter fra Heskestad skule og Kiellands Minde skole, vil vi i rapporten kun presentere resultatene fra Nygård skole. Spørreundersøkelsen til barnehagen ble sendt til ledelse og ansatte i både de kommunale barnehagene og den private barnehagen, totalt 46 ansatte. Svarprosenten ble på 60 prosent (28 ansatte).

De fleste spørsmålene er formulert som påstander hvor respondentene må ta stilling til hvor enig eller uenig vedkommende er på en skala fra 1-5, hvor 1 står for helt uenig, og 5 står for helt enig. Vi har også utført en tilsvarende spørreundersøkelse i Sokndal kommune, og vil i enkelte tilfeller sammenligne resultatene fra spørreundersøkelsen i Lund med resultatene fra Sokndal.

Vår vurdering er at metodebruk og kildetilfang har gitt et tilstrekkelig grunnlag til å besvare prosjektets formål og de problemstillinger kontrollutvalget vedtok.

2 TIDLIG INNSATS I BARNEHAGEN

2.1 REVISJONSKRITERIER

Det følger av rammeplanen for barnehager at barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes og evalueres underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling. Videre heter det at barnehagen jevnlig skal vurdere det pedagogiske arbeidet og vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i.

Av nasjonal faglig retningslinje *Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge* fremgår sterke anbefalinger knyttet til kommuneledelsens ansvar i å sikre at ansatte som jobber med barn og unge har kunnskap og kompetanse om beskyttelses- og risikofaktorer og tegn og signaler som kan gi grunnlag for å oppdage utsatte barn og unge. Det påpekes at kunnskapen særlig bør finnes hos ansatte som arbeider der barn og unge tilbringer størstedelen av dagen, som i barnehage og skole. I tillegg poengteres viktigheten av rutiner for hvordan ansatte kan handle på bakgrunn av bekymring, og at bekymring for barn og unge bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtaler med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet.

I Lund kommunes kompetanseplan for barnehager (2016-2019) er barn med særskilte behov ett av fire likestilte satsingsområder. Det spesifiseres at tidlig innsats er viktig, og at «*Konsekvensene av at barn ikke raskt får den hjelpen og støtten de har behov for, kan være alvorlige for utvikling og trivsel*». Kommunens oppvekstplan gir ingen spesifikke føringer for kompetanse innen tidlig oppdagelse eller tidlig innsats, men det framgår at «*Den faglige kompetansen i barnehagene skal opprettholdes og videreutvikles i henhold til lokale, regionale og nasjonale målsetninger*».

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Personalet i barnehagen skal ha kompetanse i å oppdage barn som trenger hjelp og støtte.
- Barnehagen har rutiner for handling og oppfølging av barn som vekker uro/bekymring
- Barnehagen iverksetter tiltak for barn med behov for ekstra støtte. Tiltak evalueres og om nødvendig justeres i tråd med barnets behov.

2.2 STATISTIKK

Lund kommune har 3 barnehager, herav én privat:

- **Heskestad** barnehage er en kommunal barnehage med omkring 25 barn fordelt på to avdelinger. Antall årsverk er ca. 8-10.
- **Hovsherad** barnehage er en kommunal barnehage med omkring 35 barn fordelt på to avdelinger. Antall årsverk er ca. 8-10.
- **Hammeren** barnehage er en privat barnehage med omkring 100 barn fordelt på to baser for de store barna, og fire avdelinger for de minste. Antall årsverk er ca. 30.

I 2020 gikk 88 prosent av alle barn mellom 1-5 år i Lund kommune i barnehage, og ca. 37 prosent av disse gikk i kommunale barnehager³.

Barn med særlige behov kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp. Tabellen nedenfor viser at Lund har en lavere andel⁴ barn som har spesialpedagogisk hjelp enn kommunene vi har sammenlignet med. Her har vi valgt å ta utgangspunkt i Udir sine tall, som representerer alle eierformer, heller enn SSB sine tall som kun viser andelen i kommunale barnehager⁵.

³ Kilde: SSB

⁴ Det understrekes at prosentandelen må leses i lys av kommunens befolkningsstørrelse. Et barnehagebarn i Sokndal vil utgjøre en større prosent av barnehagebarna enn et barnehagebarn i en større kommune.

⁵ Udir sin statistikk viser absolutte tall, og vi har derfor omregnet til prosent ved å ta utgangspunkt i antall barn med spesialpedagogisk hjelp, opp mot antall barnehagebarn i kommunene.

Tabell 1: Andel barn med spesialpedagogisk hjelp i barnehagen. (Kilde: Udir, Lund kommune)

	Lund ⁶	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim
Andel barn med spesialpedagogisk hjelp 2020	1,2	6	2,7	:
Andel barn med spesialpedagogisk hjelp 2019	2,2	4	3,9	4,3
Andel barn med spesialpedagogisk hjelp 2018	3,8	8,5	4,3	6,1

Tabellen nedenfor viser at Lund kommune i 2020 brukte mindre på barnehager per innbygger i alderen 1-5 år enn kostragruppe 4 og nabokommunene Sokndal, Eigersund og Bjerkreim. Tallene er behovskorrigerte.

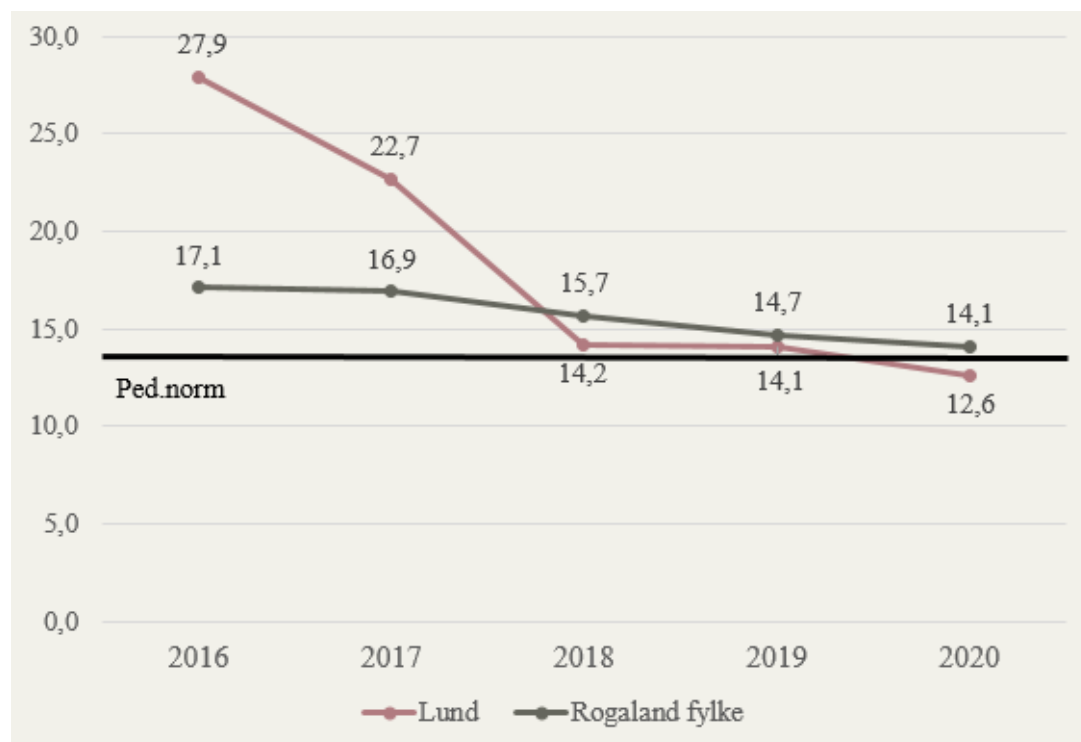
Tabell 2: Behovskorrigerte netto driftsutgifter som benyttes til barnehager per innbygger 1-5 år i 2020 (Kilde: framsikt.net)

	Lund	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim	Kostragruppe 4
Netto driftsutgifter 2020	162 501	198 149	179 465	196 872	184 377

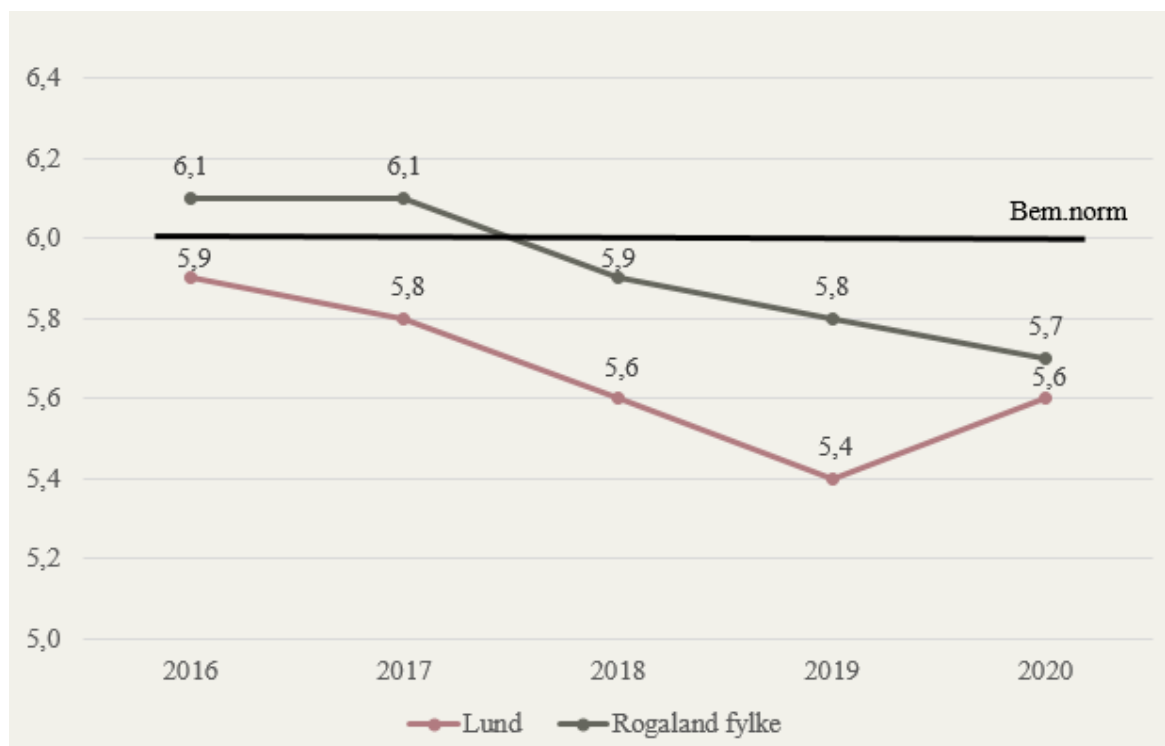
De to neste figurene viser antall barn per barnehagelærer og antall barn per ansatt i barnehagene i Lund:

⁶ Antall barn med spesialpedagogisk hjelp i Lund vises ikke hos Udir. Tallene for Lund har vi derfor fått fra kommunen i absolutte tall, og omregnet til prosent.

Figur 1: Antall barn per barnehagelærer (Kilde: Udir)

Figur 2: Antall barn per ansatt (Kilde: Udir)

Figurene viser at Lund oppfyller både pedagognormen og bemanningsnormen.

2.3 PLANER, KOMPETANSEUTVIKLING OG SAMARBEID

2.3.1 OVERORDNEDE PLANER

Oppvekstplan 2020-2024

Oppvekstplanen inneholder tjenesteområdene barnehage, grunnskole og voksenopplæring, og er en fireårig plan som inngår som en delplan i kommuneplanen. Oppvekstplanen består av målformuleringer med konkretiseringer i en tiltaksplan. I skrivende stund er oppvekstplanen under revidering, men vi har fått tilsendt et foreløpig utkast.

I planen er det satt opp fem prioriterte områder i barnehagene for denne planperioden:

- De yngste barna
- Pedagogisk ledelse
- Språk og språkstimulering
- Mangfold og inkludering
- Tidlig intervensjon

I utkastet vi har fått tilsendt står det ikke noe ytterligere om tidlig innsats/intervensjon i barnehagen, utover at det er et prioritert område.

Kompetanseplan 2016-2019

Lund kommunes «Kompetanseplan – Barnehager i Lund – 2016-2019» er utarbeidet av styrene i alle de tre barnehagene og kommunalsjef for oppvekst og kultur. Planen skal sikre kontinuitet og fremdrift i barnehagenes arbeide med å sikre at barnehageansatte i Lund kommune innehar den nødvendige kompetansen for ivaretagelse av arbeidets oppgaver sine, og at de er oppdaterte på respektive fagområder.

Planens overordnede mål er «å bidra til at barnehagene i Lund utvikler seg som lærende organisasjoner med felles verdiplattform». Planen prioriterer fire (likestilte) satsingsområder:

Tidlig innsats/oppdagelse framkommer ikke som en egen, spesifisert del av kompetanseplanen, men gjenspeiles i føringene i planen. I delen om «Språk og språkstimulering» framgår det eksempelvis at variasjoner i barns språkutvikling, ikke må føre til en «vent og se»-holdning hos barnehageansatte. Det påpekes at tiltak må settes inn umiddelbart ved mangelfull språkforståelse. I dette understrekes dessuten viktigheten av kartleggingsverktøy, for å sikre god utvikling og oppfølging av det enkelte barn. *«Uten slike verktøy, kan barnehageansatte lett bli lurt. Fordi man kjenner barnet godt, er det en fare for å normalisere og dermed ikke å oppdage det barnet strever med. Spesielt gjelder dette barnets språkforståelse»*⁷. Kartleggingen skal danne et godt grunnlag for gode og stimulerende tiltak i barnehagehverdagen, i tillegg til å gi god bakgrunn for eventuell søknad om ekstra ressurser.

Av kompetanseplanen framgår det at barn med særskilte behov omfatter både funksjonsnedsettelse og utviklingsmessige, språklige, emosjonelle, kognitive og sosiale vanskeligheter. Det understrekes at *«tidlig innsats er viktig, både av hensyn til barnets trivsel og utvikling i barnehagen»*, og at konsekvensene av at barn ikke raskt får den hjelpen de trenger, kan være alvorlige for utvikling og trivsel. Videre framgår det at arbeid med barn med særskilte behov handler om både det allmennpedagogiske arbeidet, og om hvordan dette kan møtes med det spesialpedagogiske arbeidet. Et godt fysisk og psykososialt miljø for barn og voksne i barnehagen oppgis som et nødvendig grunnlag for arbeidet.

Plan for trygt og godt barnehagemiljø

Barnehagene i kommunen har en skriftlig rutine for forebygging og håndtering av mobbing. Denne rutinen er under revidering. Vi har mottatt førsteutkastet som kommunen har utarbeidet til «Plan for trygt og godt barnehagemiljø». Vi får opplyst at denne står på sakslisten til styrersamling og skal jobbes videre med utover høsten 2021. Det overordnede målet er at *«alle barn skal oppleve et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø i Lund»*. Planen klargjør ansvaret

⁷ Kilde: Kompetanseplan – Barnehager i Lund – 2016-2019

den enkelte medarbeider har i arbeidet med trygt og godt barnehagemiljø, og inneholder blant annet et handlingshjul og en tiltakstrekant som inneholder både universelle og målrettede tiltak. Tiltakstrekanten (se [vedlegg](#)) illustrerer arbeidet med å skape et trygt og godt barnehagemiljø på tre nivåer. Det nederste nivået representerer universelle tiltak for å fremme trygge og gode barnehagemiljø i barnehagens daglige virksomhet. Det midterste nivået viser til tiltak for å forebygge mobbing og andre krenkelser, mens det øverste nivået omhandler barnehagens håndtering av dette, jf. aktivitetsplikten.

Handlingshjulet (se [vedlegg](#)) viser til følgende (sirkulære) handlingskjede for å sikre et trygt og godt barnehagemiljø: 1) følge med, 2) gripe inn, 3) varsle, 4) undersøke og 5) sette inn tiltak (og evaluere disse). Planen viser til at personalet må være oppmerksomme og observere det som skjer for å kunne avdekke mobbing. Det listes opp typer av endret atferd som kan være tegn på at barn blir mobbet, og situasjoner personalet må være oppmerksomme på. Personalet skal gripe inn umiddelbart ved alle typer negative hendelser og tegn på mobbeatferd. Dersom en ansatt avdekker at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal vedkommende varsle styrer eller pedagogisk leder umiddelbart, og undersøkelse skal igangsettes snarest mulig. Styrer/pedagogisk leder skal sammen med foresatte bli enige om videre tiltak i barnehagen og/eller hjemme.

I planens gjennomgang av utøvelse av aktivitetsplikten, framgår det at både barnesamtaler, foreldresamtaler og -møter kan gi indikasjoner på hva som bør undersøkes nærmere, og at systematisk observasjon er det som til slutt kan gi svar på det som faktisk skjer. Det vises til at systematisk observasjon omhandler planmessige observasjoner av hva som foregår i en barnegruppe. Det dreier seg om å se, lytte og skrive ned hvordan barna snakker til og om hverandre, hvilke signal de gir hverandre og hvordan de samhandler med hverandre.

I tillegg til de allerede nevnte planene, har vi også fått tilsendt følgende, overordnede planer som omhandler tidlig innsats i barnehagene i Lund kommune⁸. Disse inkluderer:

- Rutiner for spesialpedagogisk hjelp i barnehagene i Lund kommune 2018
- Rutiner for spesialpedagogisk hjelp i barnehagene i Lund kommune 2021-2023, førsteutkast (under revidering)
- Retningslinjer for ressursteam i grunnskole og barnehage
- Plan for overgang barnehage-skole 2017-2020
- Plan for overgang barnehage-skole 2021-2023, førsteutkast (under revidering)

2.3.2 KOMPETANSEUTVIKLING

⁸ Mottatt på e-post fra kommunen 02.02.21, 02.09.21 og 27.09.21.

Barnehagene i Lund kommune deltar i REKOMP-satsingen⁹, og de kommunale barnehagene har gjennom denne satsingen deltatt i et USB¹⁰-prosjekt¹¹ sammen med Sandnes kommune. Prosjektet startet høsten 2020, og fortsatte utover høsten 2021. Fokuset i prosjektet har vært å jobbe systematisk med å trygge barns oppvekstmiljø, og at alle ansatte i barnehagene må involveres i dette arbeidet. Prosjektet har bestått av både fysiske og digitale samlinger, som har blitt fulgt opp med forelesninger fra Universitetet i Stavanger. Samtidig har de to kommunale barnehagene, gjennom CLASS-satsingen, blitt observert av skolerte observatører fra Sandnes kommune¹². Av tilstandsrapporten for grunnskolen i Lund kommune (2020) framgår det at barnehagene fikk svært gode tilbakemeldinger fra observatørene, i tillegg til innspill til fokusområder som burde satses videre på. Fra styrer i de kommunale barnehagene får vi opplyst at det særlig skal satses videre på språk og språkutvikling, ettersom de fikk middels skår på dette området.

Tilstandsrapporten understreker at målet for kommunen er å skolere sine egne observatører, slik at det kan foregå systematiske observasjoner i barnehagene hvert år. I dag må kommunen leie inn denne kompetansen. Vi får opplyst at tre ansatte, fra både de kommunale og den private barnehagen, skal starte CLASS-opplæringen i oktober 2021.

Barnehagene i Lund startet høsten 2015 et kompetanseløft kalt «Være sammen», der verdigrunnlag og teori er forankret i barnehagens rammeplan. «Være sammen» var et kompetanseløft i den autoritative voksenrollen. Kompetansehevingen foregikk gjennom studiehefter, veiledning og kurs, internt og eksternt. Noen ansatte i hver barnehage deltok på veilederkurs, som har gitt dem generell veilederkompetanse på ulike områder, bl.a. den autoritative voksenrollen, relasjonsbygging, banking-time¹³, tidlig innsats og håndtering av utfordrende atferd, grensesetting etc. Veilederopplæringen er utviklet i tett samarbeid med Læringsmiljøsenteret ved UiS.

Heskestad barnehage deltar i tillegg i [Læringsmiljøprosjektet](#) i regi av Læringsmiljøsenteret v/UiS og Utdanningsdirektoratet. Hovedmålet for prosjektet er å sikre gode og trygge barnehagemiljø uten mobbing og andre krenkelser. Vi får opplyst at prosjektet har vært viktig for kommunen, og at de har blitt mer strukturerte på dette området som følge av prosjektet.

⁹ Regional ordning for kompetanseutvikling i barnehage. Lund er med i kompetanseregion SØR, sammen med Sandnes, Gjesdal, Klepp, Time, Hå, Eigersund, Bjerkreim og Sokndal.

¹⁰ «Utviklingsstøttende barnehager»

¹¹ Hammeren barnehage valgte å ikke delta.

¹² Classroom Assessment scoring System (CLASS) er en observasjonsmetode og handler om å forbedre hvordan voksne i barnehagen samhandler med barn, slik at barna opplever trygghet, livsmestring og støtte i utvikling og læring i sin hverdag.

¹³ Banking-time dreier seg om lystbetont tid sammen med barnet, der målet er å styrke relasjonen, varmen og de følelsesmessige båndene mellom barnet og den voksne.

2.3.3 ORGANISERING OG SAMARBEID

Barnehagene i kommunen samarbeider gjennom felles styrersamlinger ca. én gang i måneden, i tillegg til felles planleggingsdager og kurs. Vi får opplyst at det er «kort vei» mellom styrerne, og lav terskel for å ta kontakt med hverandre. Styrerne rådfører gjerne hverandre om faglige tema, og samarbeider i forbindelse med f.eks. årsplanen. Barnehagene har også hatt felles personalmøter om faglige problemstillinger.

I årsrapporten til Hammeren barnehage fremgår det at kommunens ulike instanser har forskjellig kompetanse, og at oppgaven er «å utfylle hverandre slik at det enkelte barns behov og/eller utfordringer blir ivarettatt».

Oversikt over aktuelle instanser i kommunen:

- **Spesialpedagog:** i Lund kommune er det ansatt to spesialpedagoger i 200¹⁴ prosent stilling som ambulerer mellom barnehagene. Spesialpedagogene har bl.a. ansvar for å gi spesialpedagogisk hjelp til barn med enkeltvedtak, utarbeidelse av IOP, og påse at den spesialpedagogiske hjelpen er i tråd med vedtaket. De har også ansvar for veiledning av barnehagens personale, samt bidra med råd og veiledning til foresatte¹⁵.
- **PPT¹⁶:** PPT skal være et støtte- og hjelpeapparat for barnehage og skole. PPT skal hjelpe i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling, og skal bistå barnehager og skoler med å legge til rette for barn og elever med særskilte behov.
- **Helsestasjonen:** Helsesykepleier kommer på besøk i barnehagen i forkant av 4-årsundersøkelse
- **Familiekonsulent:** tilbyr samtaler med barn, ungdom, voksne, familier og enkeltpersoner og kan gi råd og veiledning som omhandler samarbeid, samspill og familieproblematikk.

Ressursteam i barnehagene

En del av barnehagenes samarbeid med andre instanser er organisert gjennom ressursteam og utvidet ressursteam (URT). Målsetningen med ressursteam er å samordne hjelp og forebyggende arbeid blant barn og unge ved den enkelte grunnskole og barnehage i kommunen, for å gi disse

¹⁴ 20 prosent av disse brukes til administrative oppgaver

¹⁵ Kilde: Rutiner for spesialpedagogisk hjelp i barnehagen, 2021-2023

¹⁶ Lund kommune har ikke en egen PP-tjeneste, men har tjenesten sammen med de andre kommunene i Dalane. Eigersund kommune er vertskommune for PP-tjenesten.

best mulig tilbud og riktig hjelp til riktig tid¹⁷. Ressursteamet skal ivareta et lavterskelbehov, der det skal vektlegges tidlig innsats og muligheter for å tilpasse hjelp til det enkelte barns behov. Det tilstrebes kort saksbehandlings tid. Ressursteamet kan drøfte og gi innspill på følgende områder:

- Arbeid med enkeltelev/barn med særskilte behov uansett problematikk
- Arbeid med enkeltelever/barn med sammensatte vansker
- Støtte og veiledning til kolleger
- Arbeid med psykososiale vansker og systemarbeid
- Organisering og koordinering av spesialundervisning og tilpasset opplæring
- Klasse-/avdelingsmiljø
- Skole-/barnehagemiljø
- Tiltak med medvirkning fra foresatte
- Tverrfaglig tema og kompetanseutvikling

Barnehagens ressursteam består av styrer, pedagogiske ledere, kommunen sine spesialpedagoger og representant for PPT. Ressursteamet møtes annenhver måned i de kommunale barnehagene, og hver måned i Hammeren barnehage. De to kommunale barnehagene har ett, sammenslått ressursteam, mens den private barnehagen har eget ressursteam. Utvidet ressursteam består i tillegg av barnevernet, fysioterapeut, familiekonsulent og helsestasjon. Det arrangeres to møter i året og ellers ved behov. Ønsker ressursteamet å drøfte enkeltbarn, skal det være i samråd med foresatte. Foreldre kan også delta på møter i ressursteam i saker som angår deres barn. Dersom foresatte ikke er til stede, skal de få tilbakemelding i form av særutskrift fra referatet.

Spesialpedagogisk team

Kommunen har et spesialpedagogisk team for barnehagene hvor alle ansatte som jobber direkte med barn med spesialpedagogisk hjelp inviteres. Her gjennomgås ulike tema, som for eksempel lek, gruppedynamikk, alternativt supplerende kommunikasjon (ASK), eller ulike diagnoser. Teamet samles hver sjettede uke.

2.4 FORSTÅELSE AV TIDLIG INNSATS

I intervjuene med barnehageansatte stilte vi spørsmål til deres forståelse av tidlig innsats. Felles for alle er viktigheten av å se og observere det enkelte barnet, sette inn tiltak raskt og koble på og sikre et godt samarbeid foreldre på et tidlig tidspunkt.

Samtidig er det flere av de intervjuede som mener at tidlig innsats er et diffust begrep, som kan tolkes subjektivt. Barnehagene eller kommunen som sådan har heller ikke skriftliggjort hvordan tidlig innsats skal forstås. De pedagogiske lederne i Heskestad og Hovsherad barnehage forteller

¹⁷ Kilde: Retningslinjer for ressursteam Lund kommune grunnskole og barnehage

at de forholder seg til tidlig innsats slik det framgår av rammeplan og lovverk. Vi får opplyst at det sikres lik forståelse i begge barnehagene blant annet gjennom felles fagsamlinger, i tillegg til at begge barnehagene har samme styrer og likt internkontrollsystem.

Hammeren barnehage opplyser at tidlig innsats er tatt opp og jobbet med i personalgruppen internt. Det blir dessuten påpekt at tidlig innsats er en av kjerneelementene i «Være sammen».

Flere av de intervjuede i barnehagene savner tydeligere føringer fra overordnet nivå for hvordan barnehagene skal jobbe med tidlig innsats, og en bedre samkjøring av hva som inngår i dette. Det påpekes blant annet at barnehagen kan iverksette flere tiltak innenfor det allmennpedagogiske, og at det er mye som må gjøres i forkant av en eventuell henvisning til andre instanser. Det løftes fram at det kan være ulike meninger rundt passende tiltak, og at forskjellige avdelinger gjerne iverksetter forskjellige tiltak. I den forbindelse savnes en tydelig handlingsplan for hvilke tiltak som skal settes inn før en henvisning.

2.5 RUTINER FOR TIDLIG INNSATS/OPPDAGELSE

Verken de kommunale eller den private barnehagen har egne tidlig innsats-rutiner, men de har likevel andre dokumenter som omtaler tidlig innsats-arbeid.

Lund kommune har blant annet utarbeidet rutiner for spesialpedagogisk hjelp i barnehagen. Rutinen tar for seg saksgangen fra bekymring drøftes, til henvisning til PPT og planlegging, gjennomføring og evaluering av spesialpedagogisk hjelp. Av rutinen skal følgende punkter utføres før henvisning til PPT¹⁸:

1. Bekymring drøftes med foresatte fortløpende. Innhentes nødvendig samtykke.
2. Pedagogisk leder observerer og/eller kartlegger (for eksempel TRAS, Alle med eller andre). Dette gjennomføres, analyseres og drøftes. Kommunens spesialpedagog kan bidra med råd, veiledning, observasjon mm.
3. Tiltak i forhold til kartlegging utprøves i barnehagen i en periode av noe varighet.
4. Iverksatte tiltak evalueres i barnehagen.
5. Ved fortsatt bekymring og behov for videre utredning, drøfter barnehagen dette med PPT i ressursteam. PPT kan gi råd om barnet bør henvises.

På spørsmål om barnehagene har egne rutiner eller sjekklistor for hvordan bekymring/uro skal håndteres, viser styrerne til kommunens handlingsveileder for barn i utsatte familier, i tillegg til et dokument som tar for seg hva barnehagene skal gjøre når de oppdager at et barn har språklige utfordringer, eller ikke fungerer i sosialt samspill med andre. I intervju med de pedagogiske lederne, blir imidlertid disse rutinene ikke nevnt, og vi får opplyst at barnehagene ikke har noe

¹⁸ Det understrekes at i noen saker vil det være naturlig å fravike denne beskrivelsen.

skriftlig angående dette. Det blir likevel påpekt at det finnes en etablert «saksgang», selv om det ikke er nedfelt skriftlig.

Handlingsveilederen inneholder blant annet en liste over ulike signaler hos barn som kan være tegn på at barn lever i en vanskelig livssituasjon. Veilederen presenterer også ulike handlingsalternativer som anbefales når det oppstår bekymring rundt et barn. Det anbefales blant annet å bruke loggbok, snakke med barnet og foreldrene¹⁹, og gjøre en vurdering av situasjonen som igjen drøftes med en kollega eller nærmeste leder.

Dokumentet som tar for seg hva barnehagen skal gjøre når de oppdager at et barn har språklige utfordringer, eller ikke fungerer i sosialt samspill med andre²⁰, gir punktvis framstilling på handlingskjeden fra barnehagen har registrert at et barn strever, til en eventuell sakkyndig vurdering fra PPT. Punktene inkluderer blant annet observasjon, kartleggingsverktøy, aktuelle tiltak, samtale med foreldre og involvering av ressursteam. Hvorvidt og hvordan tiltakene skal evalueres framkommer ikke.

2.6 KARTLEGGING - TIDLIG OPPDAGELSE

2.6.1 HAMMEREN BARNEHAGE

Fra Hammeren barnehage får vi opplyst at en forutsetning for tidlig innsats er kompetanse, «*å vite hva man skal se etter*». Det påpekes at barnehagen har blitt bedre og bedre til å oppdage sårbarhet tidlig, blant annet gjennom «Være sammen»-prosjektet. Vi får opplyst at barnehagen har fokusert på å implementere dette på både avdelings- og personalnivå, for å sikre lik kompetanse blant de ansatte. Gjennom PBL²¹, deltar barnehagen også i Stine Sofies Barnehagepakke. Dette er et opplæringsprogram som skal gjøre barnehageansatte bedre rustet til å avdekke vold og overgrep, og har som mål å styrke handlingskompetansen til barnehageansatte.

De intervjuede viser også til erfaringer i konkrete saker, som har vist viktigheten av å ta tak i ting tidlig og spille på lag med foreldrene. Det blir påpekt at mens man for noen år siden gjerne var mer preget av den tradisjonelle «vente og se»-holdningen, i dag er «*tidlig på, tett på*». Dette eksemplifiseres blant annet gjennom innholdet i personalmøtene, som nå nærmest utelukkende brukes til kompetanseheving.

¹⁹ Med unntak av når bekymringen omhandler alvorlig omsorgssvikt som vold, overgrep, omskjæring eller bortføring.

²⁰ «Hva gjør vi når et barn...». Revidert 25.03.2015

²¹ Private barnehagers landsforbund

Kompetanseutviklingen foregår samtidig i ulike forum. Barnehagen har ressursteam møter hver måned, hvor også PPT og spesialpedagogene deltar. Vi får opplyst at aktuelle saker kan være alt fra drøfting av enkeltbarn og aktuelle tiltak, til generell veiledning innen tema som f.eks. språk, utfordrende atferd, matallergi mm. Barnehagen har også pedagogisk leder-møter, hvor eventuelle utfordringer kan drøftes. Vi får opplyst at det også er lav terskel for å ta kontakt med PPT og spesialpedagogene for råd og veiledning, og at personalet i barnehagen raskt involverer barnehagens ledelse i bekymringssaker.

Barnehagen har foreldresamtaler to ganger i året. I forkant av disse benyttes ulike typer observasjoner og kartlegginger. Alle barn blir eksempelvis kartlagt gjennom verktøy som «Bussen»²² og «Alle med»²³. Hvis det for enkeltbarn anses som nødvendig, benytter barnehagen også verktøyet TRAS²⁴. Resultatene fra kartleggingene og observasjonene kommuniseres til foreldrene i foreldremøtene, og det utarbeides mål som samsvarer med barnets behov.

Vi blir fortalt at barnehagen også benytter seg av en metode for kartlegging av personalets relasjoner med barna to ganger i året. I dette skjemaet skal hver enkelt ansatt gi hvert barn på avdelingen én av fire farger, som igjen symboliserer den voksnes relasjon til barnet. En beskrivelse av fargene framgår av tabellen under.

Tabell 3: Kartlegging av personalets relasjoner til barna i barnehagen

Rød farge • De barna ”som får trække inn i sjelen din med støvler på” • De barna du gir privilegier • De barna du umiddelbart forstår og blir glad i • De barna du føler det er spesielt lett å elske	Svart farge • De barna som får det til å koke over for deg • De barna som gjør at du blir sintere enn situasjonen skulle tilsi • De barna du ikke alltid forstår • De barna du ikke føler det er spesielt lett å elske	Blå farge • De barna som tar sjelden eller aldri kontakt med deg • De barna du selv tar sjelden eller aldri kontakt med	Grønn farge • Barn du har utmerket kontakt med, men som likevel ikke hører inn under rød.
---	--	---	--

Metoden kartlegger med andre ord de voksnes relasjon til og holdning ovenfor barna. På denne måten er det også mulig å se om det for eksempel er noen barn som ikke har god kontakt med

²² Et verktøy for å kartlegge vennskap.

²³ Observasjonsskjema som går på den helhetlige utviklingen til barnet. Skjemaet skal dekke barnets seks utviklingsområder: språkutvikling, lek, sosio-emosjonell utvikling, hverdagsaktiviteter, trivsel og sansemotorisk utvikling.

²⁴ TRAS er et verktøy for systematisk observasjon av barns språkutvikling.

noen i personalet. Resultatene avdekker og bevisstgjør personalet på hvor de må jobbe med seg selv, og ved neste kartlegging kan en følge med på hvorvidt fargene har endret seg.

2.6.2 HOVSHERAD OG HESKESTAD BARNEHAGE

I likhet med de intervjuede i Hammeren barnehage, understreker også de kommunale barnehagene viktigheten av kompetanse: «*Kompetanse er nøkkelordet for å få dette til. (...) En må vite hva en skal stusse over*». Det blir påpekt at barnehagene er stadig med i nye prosjekter, som for eksempel «Være sammen», Læringsmiljøprosjektet og USB-satsingen.

De kommunale barnehagene beskrives som små, med et oversiktlig miljø og hvor de ansatte kjenner foreldrene godt. Styrer har «åpen dør», og opplever at ansatte lett kommer og diskuterer ulike saker de lurer på²⁵. Barnehagene har også ressursteam møter annenhver måned. De to kommunale barnehagene har et felles ressursteam, slik at det blir flere å spille på og man kan lære av hverandres problemstillinger. På møtene deltar styrer og alle pedagogiske ledere fra begge barnehagene, i tillegg til PPT og spesialpedagogene. Typiske saker kan omhandle atferd, utvikling, språkvansker eller samspill. Barnehagene har også pedagogisk leder-møter, hvor eventuelle utfordringer også kan drøftes. Det blir også påpekt at det er lav terskel for å ta kontakt med PPT og spesialpedagogene for råd og veiledning.

I likhet med Hammeren barnehage har også de kommunale barnehagene foreldresamtaler to ganger i året. Vi får opplyst at alle barn blir kartlagt gjennom «Alle med» i forkant av foreldresamtalene, mens TRAS-skjema brukes for de barna barnehagen anser har behov for det. Resultatene for kartleggingene kommuniseres til foreldrene i foreldremøtene.

Også Hovsherad og Heskestad barnehage benytter seg av skjema for kartlegging av personalets relasjoner med barna.

De intervjuede opplever selv at barnehagene er relativt gode på å oppdage sårbarhet tidlig. Det blir påpekt at selv om barna utvikler seg i ulikt tempo, kan man gjennom daglige observasjoner og kartleggingsverktøy tidlig oppdage både atferdsmessige og språklige utfordringer.

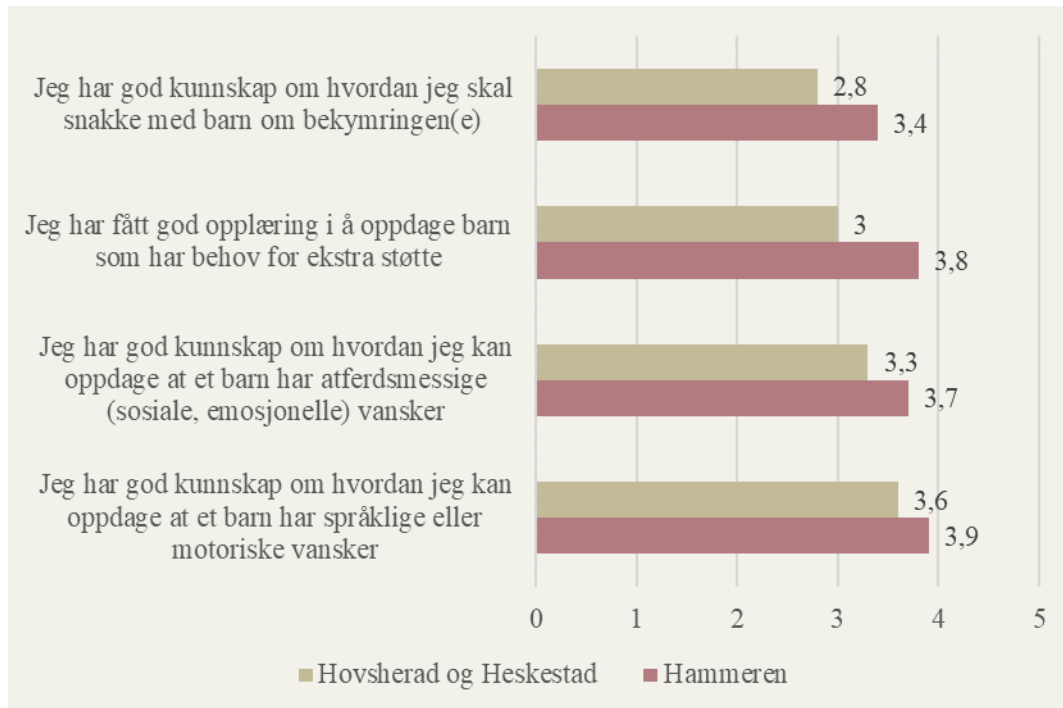
2.6.3 ANSATTES VURDERING AV EGEN KOMPETANSE

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander. Resultatene fremkommer i figuren under. Vi

²⁵ Opplyst i intervju.

skiller her mellom de kommunale²⁶ og den private barnehagen, ettersom forskjellen i gjennomsnittskåren er større her enn for andre spørsmål i spørreundersøkelsen.²⁷

Figur 3: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=24). Oppgitt i gjennomsnitt.

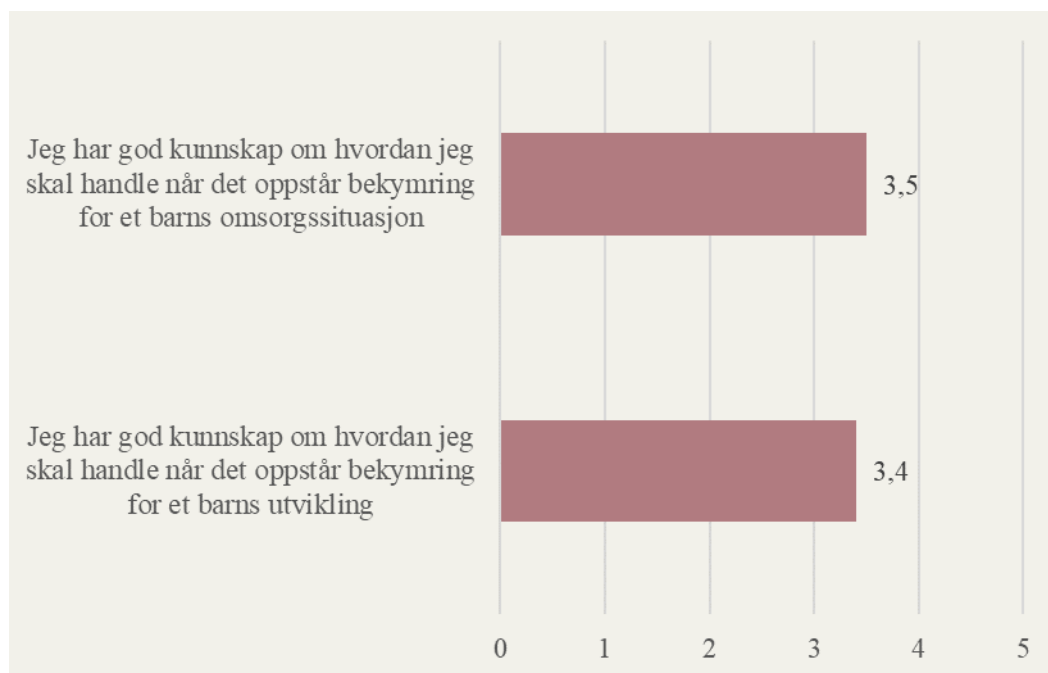
Fra figuren ser vi at respondentene skårer sin kompetanse høyest når det gjelder å oppdage språklige eller motoriske vansker hos barn, og lavest på kompetanse om å snakke med barn om bekymringer. Det samme mønsteret finner vi også i tilsvarende spørreundersøkelse utført i Sokndal kommune. Det skal påpekes at de ansatte i Hammeren barnehage jevnt over skårer høyere på alle de fire påstandene i figuren; størst forskjell er det mellom de to øverste påstandene.

Videre ba vi de ansatte ta stilling til to påstander om handlingskompetanse:

²⁶ Ettersom de kommunale barnehagene har samme styrer, og for å forhindre at respondentenes svar skal gi store utslag (på grunn av få respondenter), ser vi de kommunale barnehagene under ett i resultatene fra spørreundersøkelsen.

²⁷ For de fleste andre spørsmål i spørreundersøkelsen er gjennomsnittskåren relativt lik.

Figur 4: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig. N=14). Oppgitt i gjennomsnitt.

Også på disse påstandene skårer Hammeren høyere. Mens de kommunale barnehagene har en gjennomsnittsskår på 3,2 på begge påstandene, har Hammeren en gjennomsnittsskår på hhv. 3,7 og 3,5.

2.7 FRA BEKYMRING TIL HANDLING

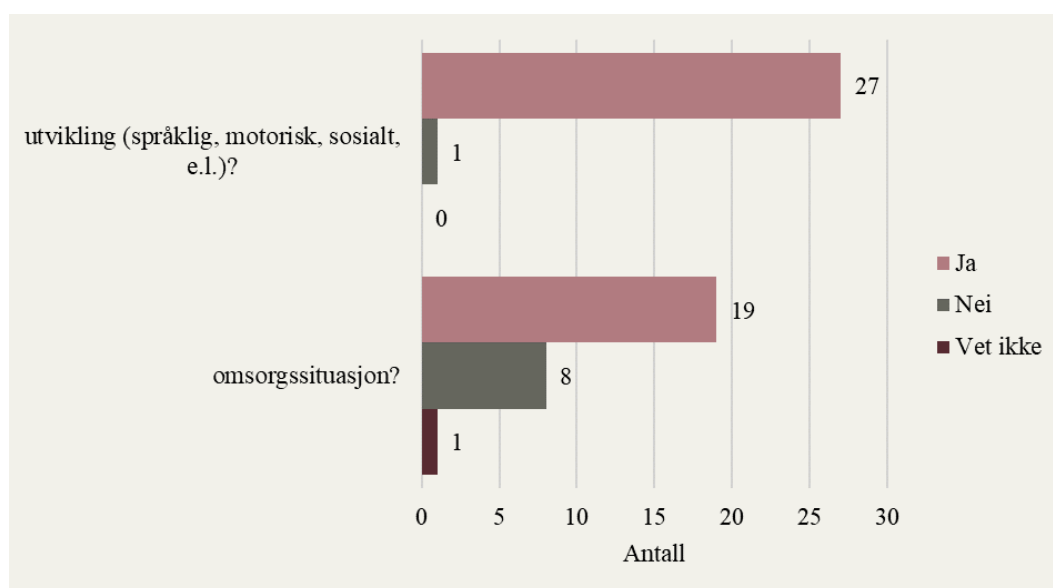
I intervju med både den private og de kommunale barnehagene får vi opplyst at når en dårlig magefølelse eller indre uro oppstår, begynner man som regel å drøfte med andre i personalgruppa eller nærmeste leder. Det blir påpekt at personalet er gode på å bruke hverandre og ressursteamet ved oppstått bekymring. I tillegg oppgis lav terskel for å kontakte PPT og drøfte saker anonymt med barnevernet.

Også viktigheten av å tidlig koble på foreldre blir understreket. Dette innebærer at ansatte tar observasjoner og bekymringer opp med foreldrene på et tidlig tidspunkt. Også utover de fastsatte foreldresamtalene.

2.7.1 RESULTATER FRA SPØRREUNDERSØKELSEN

I spørreundersøkelsen spurte vi de ansatte om de i løpet av de siste to årene hadde vært bekymret for et barns utvikling og/eller omsorgssituasjon:

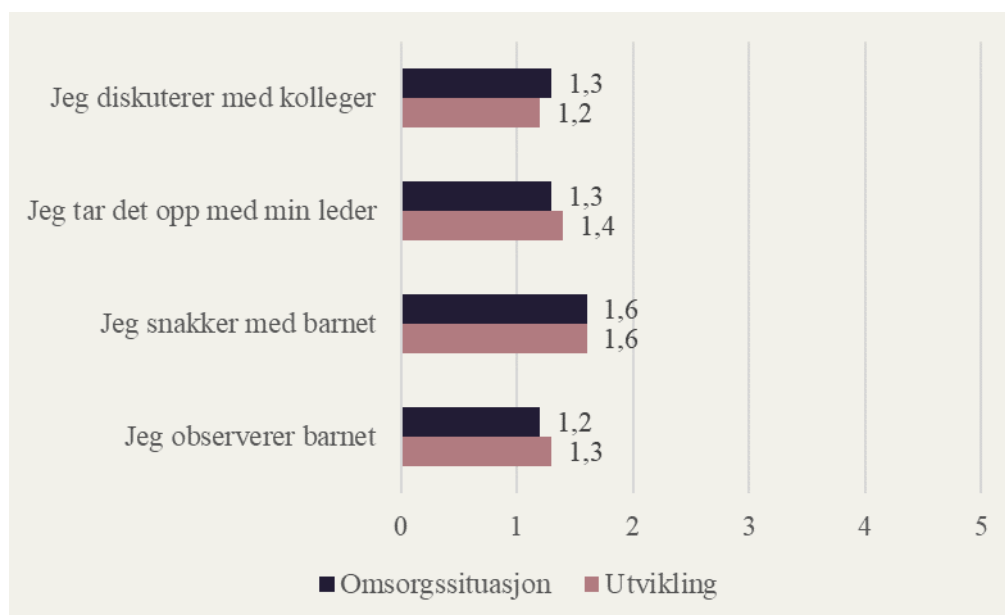
Figur 5: I løpet av de siste 2 årene, har du vært bekymret for et barns

Vi ser at nesten samtlige har vært bekymret for et barns utvikling de siste to årene, og at flertallet også har vært bekymret for et barns omsorgssituasjon. De som svarte «ja» på disse spørsmålene, ble så spurt om de hadde handlet på bakgrunn av bekymringen. Nesten alle, 24 stykker, svarte bekreftende på dette – men det var også tre stykker som svarte «nei».

Videre stilte vi spørsmål om hvordan de ansatte håndterer bekymringer for et barns utvikling og omsorgssituasjon. Respondentene fikk presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden, aldri*. Ettersom ulike stillinger også har forskjellige ansvarsområder, la vi opp til at respondentene kunne krysse av for «ikke aktuelt/relevant» for de handlingsalternativene som de mener ikke er en del av deres stillingsansvar. I figuren under presenterer vi handlingsalternativene som er relevante for både pedagogiske ledere/barnehagelærere og fagarbeidere.

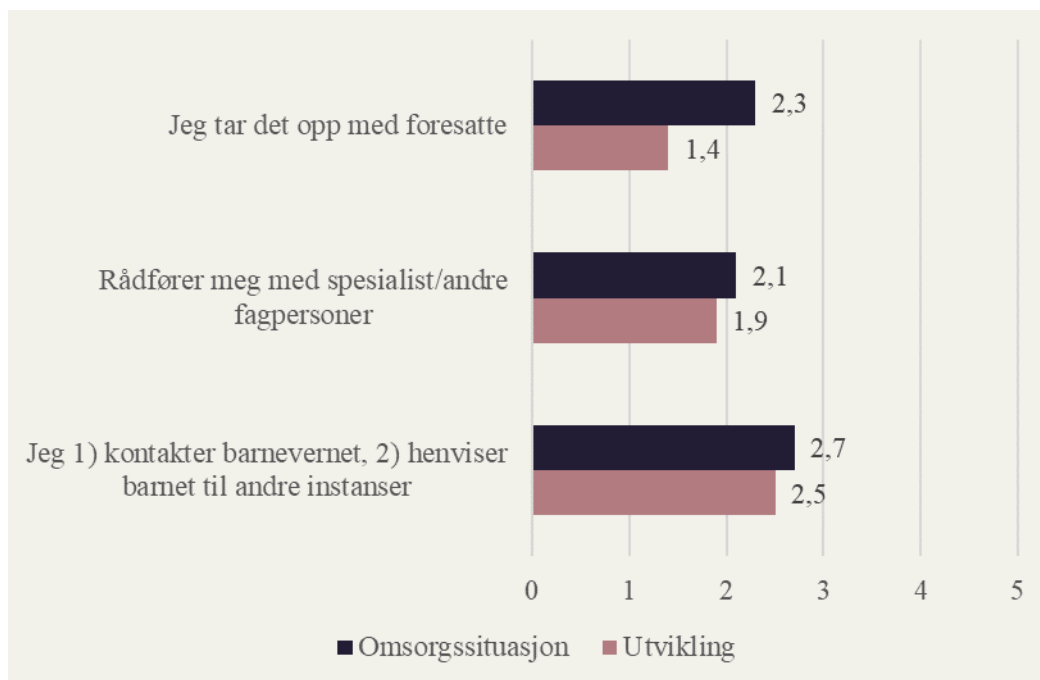
Figur 6: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=24. Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at disse handlingene er svært utbredt, hvor nesten samtlige enten alltid eller ofte både observerer barnet, snakker med barnet og diskuterer med både leder og kolleger. Svarfordelingen til fagarbeiderne er tilnærmet lik de pedagogiske lederne/barnehagelærerne.

Neste figur viser handlingsalternativene som i hovedsak faller inn under pedagogiske ledere/barnehagelærere sitt ansvar. I figuren vises derfor kun svarene fra denne yrkesgruppen.

Figur 7: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=17. Oppgitt i gjennomsnitt.

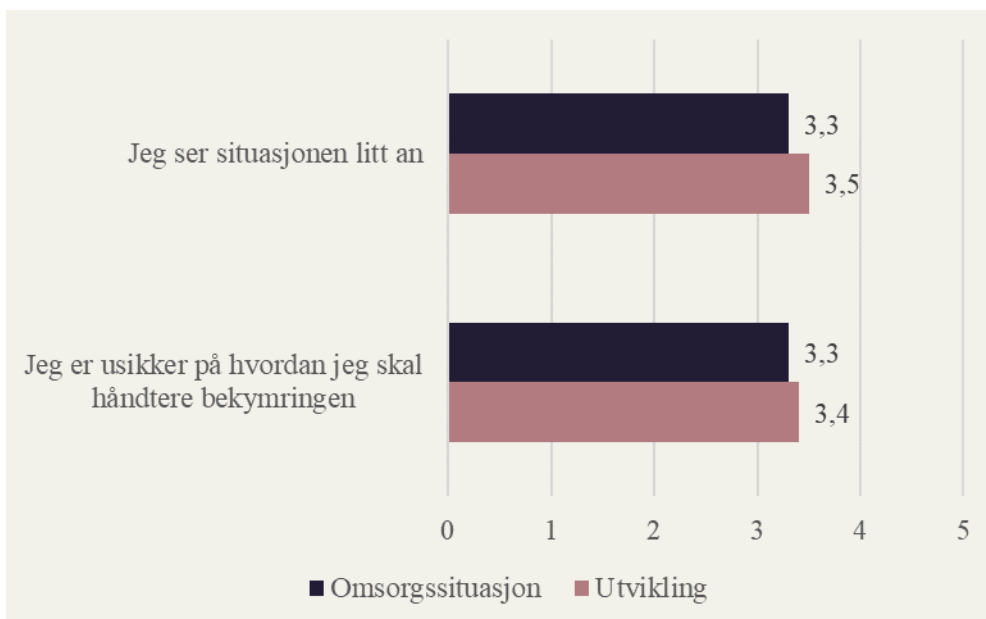
Når det gjelder bekymring for et barns utvikling, ser vi at det er svært utbredt blant barnehagelærerne å ta opp bekymringene med foresatte, hvor 94 prosent svarer at de alltid eller ofte gjør dette. I bekymringssaker som omhandler et barns omsorgssituasjon tas bekymringen i mindre grad opp med foresatte enn i saker som omhandler et barns utvikling²⁸ – men et snitt på 2,3 tilsvarer at det likevel blir tatt opp relativt ofte.

Skåren viser at de ansatte også ofte rådfører seg med andre fagpersoner. I bekymringssaker som omhandler utvikling er det relativt utbredt å henvise til andre instanser, men flertallet (53 prosent) oppgir at de gjør dette av og til. I bekymringssaker vedrørende et barns omsorgssituasjon, krysser 75 prosent av for at de kontakter barnevernet av og til. Ingen har krysset av for at de sjelden eller aldri gjør det.

Den neste figuren viser hvorvidt respondentene pleier å se an situasjonen eller være usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon og utvikling:

²⁸ Dersom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som f.eks. vold og overgrep skal ikke foreldre varsles.

Figur 8: Hvordan håndterer du bekymring for et barns 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=24. Oppgitt i gjennomsnitt.

Når det gjelder å se an situasjonen, blir dette gjort i større grad når bekymringen er knyttet til et barns omsorgssituasjon, enn utvikling. Mens 54 prosent krysser av for «av og til» på hvorvidt de ser an situasjonen i bekymringssaker vedrørende et barns utvikling, er tilsvarende andel 74 prosent for bekymringssaker vedrørende et barns omsorgssituasjon. Det store flertallet oppgir at de «av og til» er usikre på hvordan håndtere bekymring for et barns utvikling (64 prosent) eller omsorgssituasjon (67 prosent).

Det er samtidig noe forskjeller mellom fagarbeidere og barnehagelærere her, i form av at fagarbeiderne nesten utelukkende har svart «av og til» på disse spørsmålene.

2.8 TILTAK

2.8.1 HAMMEREN BARNEHAGE

Når det gjelder barn med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer, får vi opplyst at aktuelle tiltak er mer tid sammen med barnet, og bruk av «banking-time». «Banking-time» er lystbetont tid sammen med barnet, der målet er å styrke relasjonen, varmen og de følelsesmessige båndene mellom barnet og den voksne. Andre tiltak kan være å finne og gjøre aktiviteter barnet mestrer, dele opp i smågrupper, eller gjøre noe som barnet oppleves som positivt sammen med andre.

Ved språklige utfordringer, får vi opplyst at barnehagen kan iverksette ytterligere kartlegging ved bruk av f.eks. TRAS eller Askeladden-testen²⁹. Det blir også påpekt at slike saker ofte meldes til ressursteam. I ressursteam møte vil gjerne allerede utprøvde tiltak gjennomgås, og barnehagen kan få videre innspill og veiledning fra PPT og spesialpedagogene.

Språk og kommunikasjon er oppgitt å være et av barnehagens satsningsområder³⁰, og vi får vi opplyst at barnehagen allerede gjør mye innenfor det allmennpedagogiske. Det blir påpekt at f.eks. Bravo-leken³¹ brukes nesten daglig, og at personalet er bevisst og har fokus på språk i alle slags situasjoner – fra påkledning, til måltider og i samlinger.

Ledelsen opplever at de er flinke til å sette i gang tiltak tidlig. Personalet blir beskrevet som endringsvillige og åpne, og vi får opplyst at det er lav terskel for å diskutere med hverandre, inkludert ledelsen.

Vi får opplyst at når barnehagen oppdager eller får tilbakemelding fra foreldre om at et barn har behov for ekstra støtte, utarbeides en tiltaksplan. Malen (se [vedlegg](#)) som brukes inneholder en rubrikk for beskrivelse av vanskene, fokusområde, konkrete mål, organisering, hjelpemiddel/metoder, og evaluering av tiltaket. Selve planen blir gjennomgått med både personalet og foreldre. For hvert møte avtales et nytt møtetidspunkt, og planen evalueres sammen med foreldrene. Dersom saken anses som løst, avsluttes tiltakene. Det blir påpekt at planen ligger i barnemappen, og lett kan hentes opp.

Barnehagen opplever at de har lav terskel for å utarbeide tiltaksplan, noe de mener virker positivt på barnehage-hjem-samarbeidet, blant annet ved at foreldre føler seg hørt. Vi får opplyst at rutinen fra oppdagelse av sårbarhet til utarbeidelse av tiltaksplan oppleves som godt innarbeidet i personalet.

Dersom tiltak innenfor det allmennpedagogiske ikke har ønsket effekt, tar barnehagen saken videre i ressursteam, for veiledning og/eller eventuell oppmelding til PPT.

2.8.2 HESKESTAD OG HOVSHERAD BARNEHAGE

²⁹ Askeladden-testen er en screeningtest utviklet for å oppdage barn som er språklig forsinket eller avvikende i forhold til barn på samme alder.

³⁰ Årsplanen skisserer to satsingsområder: sosial kompetanse og språk og kommunikasjon.

³¹ Bravo-leken er en lek som stimulerer barns språkutvikling gjennom å utforske lyder, bokstaver og ord i kombinasjon med sanseerfaringer og fysisk aktivitet.

I intervju får vi opplyst at første prioritet ved identifisert sårbarhet hos et barn, er å trygge barnet. Tiltak blir så iverksatt, avhengig av barnets behov og utfordringer.

Når det gjelder barn med emosjonelle, sosiale eller atferdsmessige utfordringer, blir det å ha de voksne «tett på» framhevet som det mest virkningsfulle tiltaket. Dette kan for eksempel innebære at en av de voksne prioriterer å bruke mest mulig tid på det aktuelle barnet. Det blir påpekt at dette kan være krevende over tid, da det ofte går utover resten av barnegruppen. Et annet tiltak er å legge til rette i mindre grupper. Det påpekes at man da må tenke over hvilke barn man setter sammen i en gruppe, og at sammensetningen avhenger av hva som er utfordringene. Hvis det for eksempel er snakk om et introvert barn, setter man ikke barnet i den gruppen med mest «støy».

I den forbindelse får vi opplyst at barnehagene opplevde så store positive effekter av kohortinndelingen under koronapandemien, at de har fortsatt med smågrupper i etterkant. Gruppene består av én voksen og fem-seks barn. Alle de intervjuede forteller om en helt annen/større ro og bedre samspill, i tillegg til færre konflikter. «Vi ser at det virker».

Avdekkes språklige utfordringer, iverksetter barnehagen ytterligere kartlegging for å finne ut hva utfordringene bunner i, for deretter å treffe bedre med tiltak. Dette gjøres f.eks. ved bruk av TRAS. Det påpekes at et vanlig tiltak ved språklige utfordringer er å intensivere de språklige aktivitetene i smågruppene, og fokusere på det barnehagen vet er fremmende for språkutviklingen.

Samtidig blir det påpekt at barnehagen allerede gjør mye innenfor det allmennpedagogiske, og at mange av tiltakene barnehagen setter inn også gir god effekt for resten av barnegruppen. Eksempelvis tar barnehagen i bruk visualisering og dagstavler for barn som har behov for mer struktur, og det er satt av smågruppearbeid til språklek torsdager og fredager.

Vi får opplyst at dersom barnehagene ser at tiltakene ikke fungerer, prøves gjerne ut andre tiltak. Samtidig påpekes det at tiltakene ikke nødvendigvis gir umiddelbar effekt, og at man må tørre å være tålmodige. Andre barnehageansatte blir gjerne involvert til å gi innspill og råd til aktuelle tiltak. Vi får likevel opplyst at tiltakene forutsetter framgang – dersom framgang uteblir tas saken opp i ressursteam for å diskutere veien videre.

Tiltak blir dokumentert ved at pedagogiske ledere skriver notater i barnemappen, gjennom referater fra foreldresamtaler eller møter med andre instanser, og resultater fra kartlegginger og observasjoner³². Vi får opplyst at barnehagene ikke bruker tiltaksplan/logg der tiltak skrives ned, og det løftes fram at dette er noe en bør ha. Når det gjelder evaluering, opplyses at dette skjer gjennom kartleggingsverktøy og i foreldresamtaler. Tidspunkt for evaluering avtales med

³² Opplyst i intervju.

foreldrene, men vi får oppgitt at man typisk avtaler å «se det an» over en periode, f.eks. i et par uker eller «i løpet av høsten».

Vi ba barnehagen sende over et referat på en gjennomført foreldresamtale, samt dokumentasjon på iverksatte tiltak for et barn som har behov for ekstra støtte. Referatet vi har mottatt beskriver bakgrunnen for samtalen, hvilke utfordringer barnet har, hjemmets og barnehagens opplevelse av situasjonen, hva barnehagen har fokus på i møte med barnet, og hvilke videre tiltak barnehagen og foreldrene ble enige om. Vi mottok også en casebeskrivelse. Casebeskrivelsen inneholder barnehagens observasjoner og beskrivelse av dagsrytme, tiltak barnehagen har iverksatt, og tiltak som er planlagt. Eksempler på tiltak er små grupper og tett voksenkontakt. Vi får opplyst at referater ofte har denne formen i møter som dette, men at barnehagen også bruker «Alle med» og utviklingsområdene til det enkelte barn som utgangspunkt for forberedelse og referat. Det påpekes imidlertid at barnehagene ikke har en prosedyre for å bruke casebeskrivelser, men at det ble gjort i dette tilfellet fordi den skulle brukes til veiledning i ressursteamet.

2.8.3 TILBAKEMELDING FRA PPT

PPT opplever at barnehagene generelt har blitt mye bedre gjennom årene på å identifisere og sette inn målrettede tiltak, følge dem opp og evaluere. Særlig Hammeren barnehage blir trukket fram som gode på å dokumentere dette gjennom casebeskrivelser, og ledelsen får skryt for å ha «*aktivt lagt til rette, fulgt opp, støttet og validert at de ansatte bruker tid på å utarbeide problemstillinger de arbeider med i det daglige skriftlig*».

Etter PP-tjenestens vurdering er det relativt små forskjeller mellom barnehagene når det gjelder å sette inn tiltak tidlig, og det påpekes at forskjellene kan være større mellom avdelingene i den enkelte barnehage.

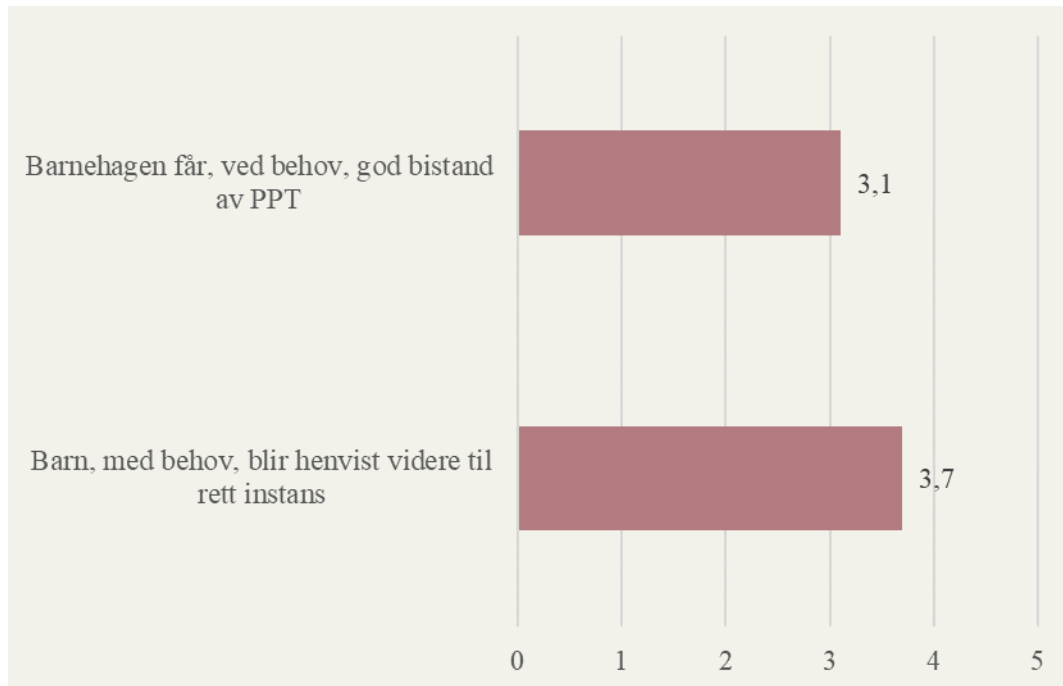
Vi får opplyst at PPT opplever et økende antall henvisninger som beskriver utfordringer med regulering av atferd. Opplevelsen er likevel at fokuset ofte rettes mot atferden til barnet, og i mindre grad mot faktorer i miljøet som kan påvirke atferden i positiv eller negativ retning³³. Det blir påpekt at bevisstheten på faktorer i miljøet på avdelingen som kan påvirke atferden kan være mer krevende, og at tiltaksbevissthet og evaluering av tiltak varierer. Det påpekes at PPT kan bistå barnehagene med å øke bevisstheten på betydningen av tilrettelegging av, og i, miljøet. I denne sammenheng blir også spesialpedagogene, med deres kompetanse og erfaring, trukket fram som en betydelig ressurs for barnehagene.

³³ Opplyst i intervju med representant for PPT.

2.9 SAMARBEID/BISTAND

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringssaker i barnehagen. Resultatet framgår av figuren under.

Figur 9: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringssaker i barnehagen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=28). Oppgitt i gjennomsnitt.

Med et gjennomsnitt på 3,7, er respondentene i Lund relativt enige i påstanden om at barn med behov blir henvist videre til rett instans. Samtidig ser vi at respondentene i mindre grad er enige i at barnehagen, ved behov, får god bistand av PPT ved samarbeid i bekymringssaker. En skår på 3,1 tilsvarer at respondentene verken er enig eller uenig i denne påstanden.

Vi ser samtidig en forskjell mellom den private og de kommunale barnehagene for denne påstanden; mens de kommunale får et gjennomsnitt på 3,5, får Hammeren barnehage et gjennomsnitt på 2,9. Med andre ord viser resultatene at de kommunale barnehagene i større grad enn Hammeren barnehage er enige i påstanden om at barnehagen får god bistand av PPT ved samarbeid i bekymringssaker.

2.9.1 SAMARBEID MED PPT

Samarbeidet med PPT er blant annet formalisert gjennom ressursteam. Både barnehagene og PPT kan melde inn saker til ressursteam. Det kan også være anonyme casebeskrivelser til drøfting i ressursteamet. Slike casebeskrivelsene sendes vanligvis ut sammen med innkallingen. På denne måten kan alle som skal delta på møtet sette seg inn i problemstillingene, og forberede et bidrag

til det som skal drøftes. Fra PPT har vi fått tilsendt eksempler på casebeskrivelser som har vært oppe i ressursteam. Disse oppfattes å gi en grundig beskrivelse av barnas utfordringer, tiltak som allerede er iverksatt, og spørsmål knyttet til videre oppfølging.

I intervju med PPT får vi opplyst at kontaktperson ellers er tilgjengelig for barnehagene når de har behov for det, og at de ansatte oppfordres til å ta kontakt på telefon eller e-post om de ønsker å drøfte aktuelle saker eller utfordringer. Det påpekes at kontaktperson kan komme til barnehagene på kort varsel, vanligvis i løpet av to-tre dager.

Det gis eksempel på at bistand fra PPT kan være veiledning på utfordringer relatert til enkeltbarn, barnegrupper, eventuell språklig forsinkelse, utfordrende atferd, krevende foreldresamarbeid o.l. Kontaktperson kan ikke observere eller gjennomføre annen utredning av barn uten at de er henvist til PPT først, men kan likevel lytte til de ansatte, veilede og gi råd generelt i forhold til det de har behov for å finne ut av. Vi får også opplyst at kontaktperson ved noen anledninger har deltatt på personalmøter i Hammeren barnehage, for generell veiledning om god struktur og tilrettelegging for barn med forskjellige utfordringer.

I forbindelse med PP-tjenestens «tett på»-satsing, ble samarbeidet med PPT meldt inn som en egen sak til det første ressursteam-møtet i barnehagene høsten 2021. Vi får opplyst fra PPT at barnehagene ikke ville ha en fast dag for samarbeidet, men ønsket å opprettholde den allerede etablerte ordningen med at PPT kontaktes ved behov. I ettertid har daglig leder i Hammeren barnehage videreformidlet et ønske fra pedagogene om å ha en fast dag for «tett på»-satsingen³⁴. Hensikten er blant annet å få PPT tidligere inn i bekymringsfasen, og at kontaktperson skal være tilgjengelig for drøfting og observasjon, og gi veiledning og oppfølging av saker som har vært diskutert i ressursteam. I dokumentasjonen vi har fått tilsendt stiller kontaktperson seg positiv til pedagogenes ønske om fast tid i barnehagen, men påpeker at det forutsetter en avklaring og plan på hva tiden skal brukes til.

2.9.2 SPESIALPEDAGOGENE

Hovedoppgavene til spesialpedagogene er å jobbe med enkeltbarn som har fått vedtak om spesialpedagogisk hjelp. Per oktober 2021 var det ingen barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp i barnehagene i Lund, men det er flere barn som venter på sakkyndig vurdering. I mellomtiden har spesialpedagogene vært to dager i uken på skolen³⁵, ca. én og en halv dag i uken i Hammeren barnehage, en halv dag i uken i Heskestad barnehage, og en halv dag i uken i

³⁴ Dokumentasjon på dette sendt på e-post fra PPT 28.10.21.

³⁵ Fram til høstferien.

Hovsherad barnehage. De er da stasjonert på de avdelingene som har barn som er oppmeldt til PPT.

Når spesialpedagogene er i barnehagene, jobber de hovedsakelig med råd og veiledning i forhold til barn eller grupper barnehagen trenger å tenke høyt rundt³⁶. De kan ikke direkte følge opp enkeltbarn uten vedtak, men kan jobbe med grupper av barn. Spesialpedagogene blir beskrevet som å være «*veldig på tilbudssiden*», og barnehagene kan få hjelp til blant annet observasjon og råd og veiledning på f.eks. organisering, hvordan legge dagen bedre til rette, ulike tiltak mm. I intervju med de kommunale barnehagene, påpekes det at man i en travel hverdag gjerne har lett for å gå i «samme spor», og at det er nyttig å få et nytt blikk på egen praksis. Det blir også påpekt som verdifullt å ha noen å sparre med, og som kan kvalitetssikre personalets observasjoner og/eller uro.

Vi får opplyst at spesialpedagogene, i tillegg til observasjon og veiledning, kan tilby kompetanseheving i form av foredrag og innlegg. De har blant annet hatt foredrag om teori og praksis rundt autisme, og om flerspråklige barn. Hver sjettede uke jobber de også med ulike tema i spesialpedagogisk team, hvor barnehageansatte som jobber direkte med barn som har spesialpedagogisk hjelp samles. Aktuelle tema på møtene kan f.eks. være gruppedynamikk, lek, ASK³⁷ eller ulike diagnoser.

Spesialpedagogene blir beskrevet som «*fantastiske ressurser*», og alle de intervjuede i barnehagene uttrykker et ønske og behov for økt tilstedeværelse av spesialpedagogene i barnehagene.

Spesialpedagogene forteller at de opplever barnehagene som gode på å se enkeltbarn, og at de har god kompetanse på tidlig oppdagelse. Samtidig påpekes det at samarbeidet mellom spesialpedagogene og særlig Hammeren barnehage kan forbedres, da de har opplevd at samarbeidet bortprioriteres. Dette knyttes til både møtevirksomhet og det pedagogiske opplegget rundt enkeltbarn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp. Det trekkes fram som viktig at barnehagen opprettholder det gode arbeidet også etter fattet enkeltvedtak, for å få til et helhetlig opplegg rundt barnet også utenom de timene spesialpedagogene har ansvar for.

Fra ledergruppen i Hammeren barnehage får vi opplyst at de har hatt utfordringer med sykefravær i personalet, og at samarbeidet da kan nedprioriteres.

2.10 UTFORDRINGER

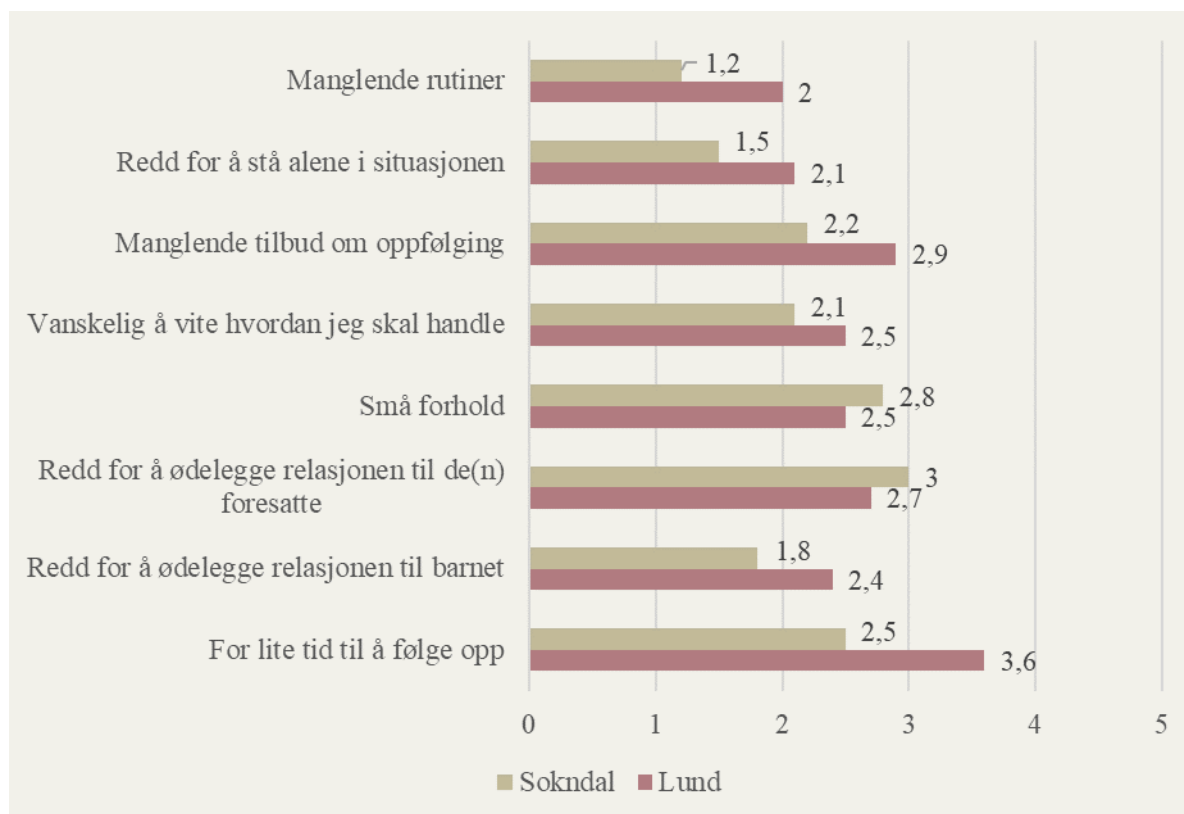
2.10.1 BARRIERER FOR TIDLIG INNSATS

³⁶ Opplyst i intervju.

³⁷ Alternativ og supplerende kommunikasjon.

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figuren under. Vi inkluderer også resultatene fra samme spørreundersøkelse i Sokndal kommune.

Figur 10: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringssaker vedr. barn? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N=23). Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren framgår det at den største barrieren er «for lite tid til å følge opp». Over halvparten (52,2 prosent) oppgir at dette er en barriere i stor eller svært stor grad, mot 8,6 prosent som mener det i liten eller svært liten grad er en barriere. Det er også her det er størst forskjeller mellom respondentene i Sokndal og Lund. Videre framgår det at den nest største barrieren er «manglende tilbud om oppfølging», hvor gjennomsnittet tilsvarer at dette i noen grad er en barriere.

I spørreundersøkelsen åpnet vi for at respondentene kunne komme med kommentarer til hvordan virksomheten/kommunen jobbet med tidlig innsats, dersom de ønsket det. Det kom inn totalt fire kommentarer, hvor tre av disse omhandler utfordringer knyttet til ressurser og PPT. Vi gjengir disse nedenfor:

«PPT stopper dessverre mange saker i barnehagen da de mener at barn som tas opp bare trenger ekstra oppmerksomhet og oppfølging. En oppfølging som vi dessverre via tid har erfart at vi ikke kan gi – som igjen skader barnet»

«Tenker at tiden fra vi melder / sender en henvisning til PPT og til en ferdig utredning med sakkyndig ferdigbehandles er for lang. Da er det vanskelig å følge opp arbeidet med tidlig innsats»

«I ressursmøtene blir bekymringer og barn tatt opp, disse sakene stoppes av PPT og kan derfor ikke bli henvist videre. (...) Når disse barna ikke får ekstra hjelp, har pedagogisk leder for knappe ressurser til å hjelpe disse barna»

I intervjuene kommer det fram at en av de største utfordringene i forbindelse med tidlig innsats er nok voksne. Tall fra Utdanningsdirektoratet viser at Lund kommune oppfyller både pedagog- og bemanningsnormen³⁸. Samtidig påpeker alle barnehagene at det ikke er mer enn noen timer til dagen at det er full bemanning. I løpet av de timene skal det også settes av tid til planlegging, møtevirksomhet og pauser for de ansatte. Når det gjelder de kommunale barnehagene, får vi opplyst at budsjettet gjør at barnehagene må «holde igjen» i starten av året, fordi man ikke vet hva som kommer til å skje i slutten av året. Det påpekes at de strekker seg langt for å se muligheter og finne kreative løsninger ved f.eks. sykdom og fravær, eksempelvis ved å slå sammen barnegrupper, eller at styrer hjelper til i avdelingene. Flere møter blir også lagt til ettermiddag og kveld, men det blir påpekt at dette kan slite på personalet. Vi blir videre fortalt at det ofte er flere barn som trenger mye støtte³⁹, samtidig som behovene til resten av barnegruppen også skal ivaretas. «Det er vanskelig å gi alle barn den tiden og voksenpersonen de trenger i forhold til tidlig innsats». Også Hammeren barnehage påpeker at «det er ikke tvil om at det er et kjempepress».

Når det gjelder barn som er henvist til PPT, er det flere som opplever at henviste saker tar lang tid, og at de ikke er fornøyde med saksbehandlingstiden hos PPT. Alle barnehagene viser til saker som ble henvist i vinter/vår som enda ikke har fått sakkyndig vurdering⁴⁰. Fra PPT får vi opplyst at pandemien påvirket og forsinket PP-tjenestens utredningsarbeid betydelig⁴¹. Det blir likevel understreket at PPT ikke har venteliste for barnehagebarn i Lund. Alle (fem) henviste barn fra barnehagene har hos PPT journalførte opplysninger som redegjør for progresjon og status i utredningene⁴².

³⁸ Kilde: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analysebrett/?FylkeFilter=%C3%85r=&Kommunalitet=&KommuneFilter=Lund&BarnehageFilter=>

³⁹ Men som ikke har utløst vedtaksrett.

⁴⁰ Per oktober 2021.

⁴¹ I den forbindelse får vi opplyst at PPT har ansatt en ekstra saksbehandler i et engasjement på tre måneder for å arbeide på barnehagefeltet.

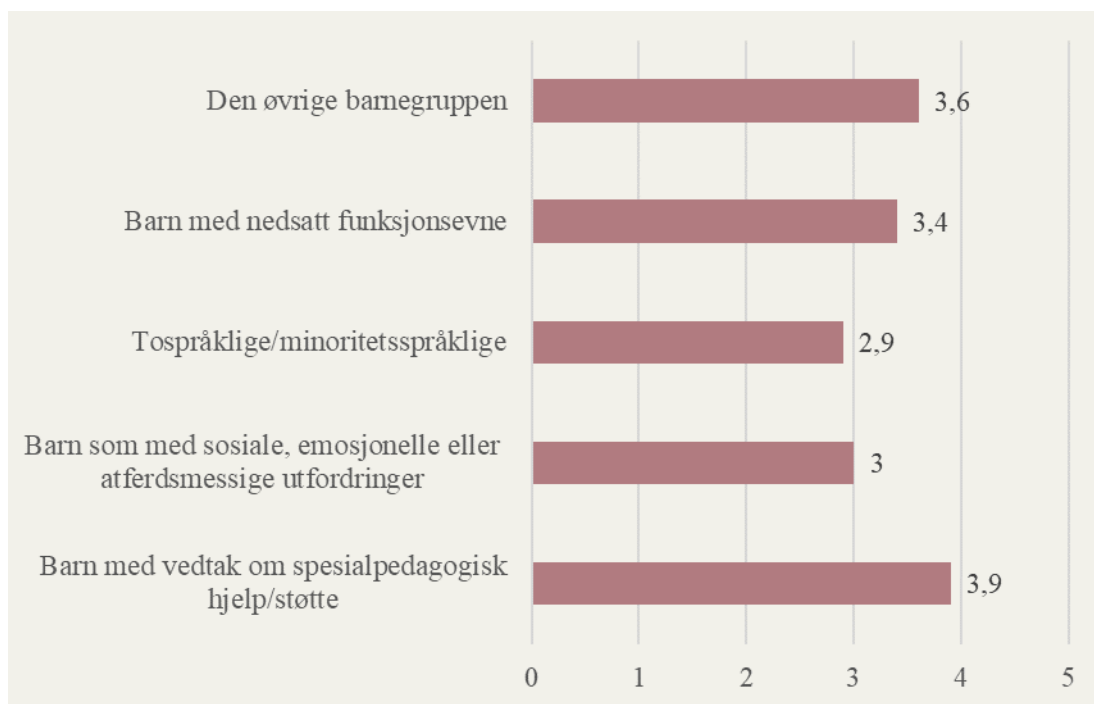
⁴² Av personvern hensyn vil vi unngå å gi utdypende informasjon om disse sakene.

PPT påpeker at utredningene vanligvis starter i løpet av et par måneder fra henvisningsdato, og som hovedregel innen tre måneder. Det blir videre vist til at tidsperspektivet for en utredning avhenger av henvisningsgrunnlaget. Råd og veiledning blir gitt fortløpende ved behov.

2.10.2 BARNEHAGETILBUDET

I spørreundersøkelsen ba vi respondentene om å vurdere barnehagetilbudet til utvalgte grupper av barn. Resultatene framgår av figuren nedenfor.

Figur 11: I hvilken grad klarer barnehagen, etter din vurdering, å gi følgende barn et tilstrekkelig barnehagetilbud? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad, N=27). Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at respondentene mener at barnehagen i størst grad klarer å gi et godt barnehagetilbud til barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp, og i noen grad til minoritetsspråklige og barn med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer.

2.11 VURDERING OG KONKLUSJON

Alle barnehagene trekker fram kompetanse som en forutsetning for å lykkes med tidlig innsats. Etter vår vurdering er det positivt at Lund kommune er i gang med å benytte CLASS som en observasjonsmetode og gir barnehagene mulighet til å bygge opp en kollektiv kompetanse på dette området. Gjennomgangen viser at det er lagt til rette for intern kompetanseutvikling, blant annet gjennom etablerte samhandlingsarenaer, samt opplæring med PPT og spesialpedagogene ved behov.

Samtidig avdekker spørreundersøkelsen forskjeller i hvordan de ansatte i de kommunale og den private barnehagen vurderer sin egen kompetanse, der Hammeren barnehage skårer jevnt over høyere enn de andre. De ansatte i alle barnehagene skårer likevel sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med barn om bekymringene knyttet til dem.

I Nasjonal faglig retningslinje «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge», poengteres at ansatte som arbeider med barn og unge bør ha kunnskap om samtalemetoder, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for. Samtale med barn og unge er sammen med observasjon av tegn og signaler en del av prosessen for å identifisere barn og unge med behov for hjelp. De ansattes evne til å snakke med barn og legge til rette for deres medvirkning i saker som angår dem, er grunnleggende for å gi dem riktig hjelp og støtte. Derfor er det avgjørende med kunnskap og kompetanseheving blant de ansatte, slik at de blir trygge i å samtale med barn og unge. Det kan være fornuftig å legge til rette for kompetanseutvikling her, f.eks. gjennom allerede etablerte samarbeidsforum, som ressursteam, eller ved å involvere helsestasjonstjenesten.

Å oppdage tidlig krever mer enn å se barna. Barnehageansattes kunnskap om tegn og signal på sårbarhet hos et barn og systematiske observasjoner over tid, kan være avgjørende for enkeltbarn. Alle barnehagene har en praksis med å kartlegge barna to ganger i året i forkant av foreldresamtaler, og ved bekymring eller behov gjennomfører barnehagene også ytterligere kartlegginger ved hjelp av egnede verktøy. Barnehagene er lite konkrete når det gjelder systematikken i dette. Det blir også vist til at noen kartlegginger blir gjennomført dersom det vurderes som nødvendig, uten at det blir klart hva som utløser- og hvem som vurderer nødvendigheten.

Det vurderes at barnehagene har verktøy til å kunne oppdage og avdekke sårbarheter hos et barn, men utover fast kartlegging i forkant av foreldresamtaler oppfattes bruken av verktøy noe tilfeldig og lite systematisert. Det er også uklart i hvilken grad barnehageansatte har kompetansen om risiko- og beskyttelsesfaktorer med seg i arbeidet med tidlig oppdagelse av utsatte barn.

Gjennomgangen viser at det er utbredt å involvere både kolleger og leder ved oppstått bekymring, samt lav terskel for å ta kontakt med PPT for veiledning. Gjennom blant annet ressursteam har også barnehagen arenaer for å drøfte oppståtte bekymringer med både spesialpedagogene og kontaktperson fra PPT. Etter vår vurdering er dette et viktig kompetansesupplement, som kan bidra til at barnehagene tidlig kan avdekke behov hos barn som krever ekstra støtte, eller tyngre tiltak. I den forbindelse oppleves det positivt at Hammeren barnehage har tatt initiativ til å etablere en fast dag for «tett på»-satsingen til PPT. I tilsvarende forvaltningsrevisjon i Sokndal er en slik dag noe som fungerer godt.

Barnehagene oppfattes å ha kompetanse og verktøy til å oppdage sårbarhet hos barn. En større systematikk i bruk av verktøy og felles opplæring i risiko- og beskyttelsesfaktorer og samtaler med barn om bekymringer som oppstår, vurderes derimot å kunne styrke kompetansen til å tidligere oppdage de sårbare barna.

Nasjonale undersøkelser har vist at det for den enkelte ansatte kan være vanskelig å gå fra bekymring til handling, nettopp fordi en ikke vet hva man skal gjøre med bekymringen eller hvordan den blir fulgt opp i det videre. Det å ha rutiner, som tydeliggjør ansvar og roller, for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring, kan redusere den enkeltes barrierer og på den måten sikre at bekymringer blir nærmere utforsket. Det forutsettes da at ansatte er kjent med rutinene.

Gjennomgangen viser at barnehagene har skriftlige rutiner for hvordan det skal handles ved bekymring for et barn. Her framgår handlingsalternativer fra tidlig oppdagelse og systematisk observasjon, samtale med barn og foreldre, til beslutning om eventuelt iverksettelse av tiltak. Rutinene vurderes som gode, men kan med fordel være tydeligere på ansvarsfordelingen i de ulike fasene. Undersøkelsen indikerer derimot at rutinene ikke er godt nok kjent eller implementert blant personalet. Barnehagenes pedagogiske ledere opplyser at de ikke har slike rutiner og resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på at øvrige ansatte, og da særlig i de kommunale barnehagene, har behov for mer kompetanse om hvordan de skal handle når det oppstår bekymring for et barns utvikling eller omsorgssituasjon.

Dette mener vi signaliserer et sterkt behov for en samlet gjennomgang med mål om at alle ansatte er godt kjent med hovedtrekkene i rutinene slik at de vet når og hvordan de skal brukes.

Vi ser at kommunen har rutiner, men at disse ikke er tilstrekkelig kjent for de som jobber nærmest barna. Rutinene bør gjøres tilgjengelig og nyttige for dem som jobber nær barna.

Gjennomgangen tyder på at barnehagene har en etablert praksis for å iverksette tiltak innenfor det allmennpedagogiske. Tiltak som går igjen er inndeling i smågrupper og ha de voksne «tett på». Etter vår vurdering er det positivt at Hammeren barnehage har en felles praksis med å ta i bruk en tiltaksplan som skal benyttes når tiltak iverksettes for enkeltbarn. Hvorvidt og hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske blir dokumentert og evaluert i de kommunale barnehagene, fremstår mer varierende og vurderes derfor som nødvendig å få satt i system.

Lund kommune har en lav andel barn som får spesialpedagogisk hjelp, og dette kan være tegn på at barnehagene jobber godt med tiltak innenfor det allmennpedagogiske. Samtidig kan det være et tegn på at enkeltbarn får hjelp for sent. Uavhengig av type vanske bør tiltak settes inn på tidlig tidspunkt for å hindre skjevutvikling.

Spørreundersøkelsen viser at barnehagene mener at de i noen grad klarer gi et tilstrekkelig barnehagetilbud for barn med atferdsmessige/sosiale/emosjonelle utfordringer og tospråklige/minoritetsspråklige. Samtidig ser vi at den største barrieren for å handle slik man ønsker i bekymringssaker er for lite tid til å følge opp barnet. Også intervjuer og kommentarer i spørreundersøkelsen viser at det oppleves utfordrende for barnehagene å gi hvert enkelt barn det de trenger av støtte og oppfølging innenfor den ordinære bemanningen. Rammeplanen gir tydelige føringer på at barnehagen skal tilpasse tilbudet til det enkelte barn. Dette forutsetter at kommunen forholder seg til normer for bemanning, noe Lund kommune gjør. Det er derimot påpekt at sykefravær utfordrer og gjør at eksempelvis samarbeid med andre nedprioriteres. Det

vrderes som hensiktsmessig at barnehagene sammen med kommunen utforsker nærmere om de kan ha uløst potensiale i tilrettelegginger som kan favne flere og er mindre sårbare med tanke på fravær.

Verken barnehagene eller kommunen som sådan har skriftliggjort hvordan tidlig innsats skal forstås i barnehagen, og gjennomgangen viser at flere savner tydeligere føringer for hvordan barnehagene skal jobbe med tidlig innsats og hvilke tiltak som skal iverksettes. Etter vår vurdering bør kommunen sikre at det av rutiner fremkommer når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres. Dette vil være nyttig ved for eksempel utskiftninger av personal, eller i overganger, samt skape et godt grunnlag for eventuell henvisning til andre støttetjenester. Det kan i tillegg bidra til å sikre at iverksatte tiltak som ikke viser effekt blir justert, og om nødvendig avsluttet eller erstattet av andre tiltak. Rutiner og dokumentasjon bør derimot, så langt det lar seg gjøre, være av slik karakter at de inngår i barnehagens arbeidsflyt og møtestruktur slik at det ikke går på bekostning av tid sammen med barna.

Føringer for når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres bør være tilknyttet de allerede eksisterende rutineene for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring. Det viktigste er at alle barnehageansatte er kjent med at disse rutineene finnes, at de er lett tilgjengelige og kan praktiseres. En felles og godt implementert rutine/plan kan også bidra til å sikre lik praksis, både på tvers av barnehager og avdelinger i den enkelte barnehage.

Kommunen oppleves å iverksette tiltak for barn med behov for ekstra støtte, men kan med fordel etablere en større systematikk rundt når og hvordan tiltak dokumenteres og evalueres.

2.12 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- Gi barnehageansatte tilstrekkelig kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer.
- Styrke ansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem.
- Sikre at rutineene for hvordan en skal handle på bakgrunn av bekymringer er kjent og implementert blant personalet i barnehagene.
- Sikre at det av barnehagens rutiner fremkommer når og hvordan tiltak skal dokumenteres og evalueres.

3 TIDLIG INNSATS I SKOLEN

3.1 REVISJONSKRITERIER

Tilpasset opplæring og tidlig innsats for den enkelte elevs læring og utvikling er tydelig presisert i [Opplæringsloven §§ 1-3 og 1-4, Meld. St. nr. 16 \(2006-2007\) ...og ingen sto igjen Tidlig innsats for livslang læring](#) og [Meld. St. nr. 31 \(2007-2008\) Kvalitet i skolen](#). Prinsippet *Tilpasset opplæring* viser blant annet til at skolen skal legge til rette for læring for alle elever og stimulere den enkeltes motivasjon, lærelyst og tro på egen mestring.

I august 2018 ble bestemmelsen om tidlig innsats i opplæringsloven erstattet med nye regler om intensiv opplæring⁴³. Dette gir skolen en lovfestet plikt til å gi elever på 1. – 4. trinn som strever et tilbud om intensiv opplæring i lesing, skriving og regning. Dette som en del av den ordinære opplæring.

Intensiv opplæring er her knyttet direkte til tidlig innsats, og det fremgår av forarbeidene at tiltak skal iverksettes med en gang det er avdekket at en elev har behov for tilrettelegging. Det er ingen fasit på hvordan denne opplæringen skal gjennomføres, men vises til at det er en pedagogisk oppgave å ta stilling til hvilke tiltak som er nødvendige og formålstjenlige for den enkelte elev. Dersom skolen ikke innen rimelig tid ser noen positive effekter av den intensive opplæringen som tilsier at eleven vil kunne følge forventet progresjon, må skolen vurdere om det er behov for å endre opplegget, eller om eleven trenger spesialundervisning.

Lærernormen, som ble innført i 2018 og skjerpet i 2019, er et tiltak i tråd med tidlig innsats. I gjennomsnitt betyr normen maksimalt 15 elever per lærer på 1. – 4. trinn, jf [Forskrift til opplæringslova § 14A – 1.](#)

I [Opplæringsloven §10-8](#) heter det at skoleeier har ansvar for å ha riktig og nødvendig kompetanse i virksomheten. Skolen skal ha et system som gir nødvendig kompetanseutvikling med sikte på å fornye og utvikle den faglige og pedagogiske kunnskapen og å holde seg orientert om og være på høyde med utviklingen i skolen og samfunnet. Videre fremgår av samme lov [§13-10](#) at skoleeier skal ha et forsvarlig system for vurdering av om kravene i opplæringsloven og forskriftene til loven blir oppfylt.

Av nasjonal faglig retningslinjer for [Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge](#) fremgår en sterk anbefaling til *alle som arbeider med barn og unge, og særlig ansatte som arbeider der barn og*

⁴³ Opplæringslova § 1-4. **Tidlig innsats på 1. til 4. trinn.** På 1. til 4. årstrinn skal skolen sørge for at elever som står i fare for å bli hengende etter i lesing, skriving eller rekning, raskt får eigna intensiv opplæring slik at forventa progresjon blir nådd. Om omsynet til eleven sitt beste talar for det, kan den intensive opplæringa i ein kort periode givast som eineundervisning.

unge tilbringer størstedelen av dagen, om å være oppmerksomme på tegn og signaler som gir grunn til bekymring og ha kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer. Bekymringer bør være basert på systematiske observasjoner og dokumentasjon av vedvarende tegn og signaler, (eventuelt anonyme) samtaler/drøftelser med kollegaer og leder og samtale med barn/foreldre. Det bør resultere i en lederforankret beslutning om videre oppfølging av barnet. Skolene er sentrale i et slikt arbeid og derav en viktig arena for å komme tidlig inn i saker hvor det er bekymring. Videre påpekes at ansatte bør følge kommunens rutiner for oppfølging av barn og unge det er knyttet bekymring til. Det er kommunens ledelse som har ansvar for at relevante virksomheter har rutiner for hvordan handle dersom bekymring for et barn. Dette forutsetter kompetanse om normalutvikling og kompetanse om hva som kan tyde på at et barn kan være risikoutsatt. Videre heter det at ansatte bør identifisere barn som lever i risikosituasjoner som kan kreve at andre tjenester enn barneverntjenesten iverksetter tiltak.

På bakgrunn av gjennomgangen over utleder vi følgende revisjonskriterier:

- Skolene har rutiner og verktøy for tidlig å avdekke om barn blir hengende etter faglig
- Skolene har kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer og tegn og signaler, slik at de tidlig kan oppdage og identifisere utsatte barn og unge.
- Skolene har rutiner for handling og oppfølging av elever som vekker uro/bekymring

3.2 STATISTIKK

Lund kommune har fire skoler, herav tre barneskoler og én ungdomsskole. Barneskolene er:

- **Heskestad skule** har omkring 35 elever. Ca. 6 lærerårsverk og 1,17 assistentstilling.
- **Kiellands Minde skole** har omkring 45 elever. Ca. 5 lærerårsverk og 1,4 årsverk til assistent/fagarbeider.
- **Nygård barneskole** har omkring 230 elever. Ca. 27 lærerårsverk og 7,9 årsverk til assistent.

For skoleåret 2020-2021 var det 169 elever på 1.-4.trinn, og 131 elever på 5.-7.trinn.

Tabellen nedenfor viser behovskorrigerte netto driftsutgifter til grunnskole for Lund, nabokommunene Sokndal, Eigersund, og Bjerkreim og kostragruppe 4. Tabellen viser at Lund bruker mer ressurser på grunnskole enn de andre kommunene.

Tabell 4: Netto behovskorrigerte driftsutgifter per innbygger 6-15 år til grunnskole (funksjon 202 grunnskole). (Kilde: framsikt.net)

	Lund	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim	Kostragruppe 4
Netto behovskorrigerte driftsutgifter 2020	113 573	95 578	99 411	109 339	103 707

I 2020 hadde i snitt 7,4 prosent av elevene i grunnskolen spesialundervisning⁴⁴. Skolene i Lund ligger under både Rogalands- og landssnittet⁴⁵, selv om tallet har økt i kommunen det siste skoleåret. I forhold til de andre kommunene i Dalane, har Lund over tid hatt lavere andel elever med spesialundervisning enn Eigersund, Bjerkreim og Sokndal, selv om kommunen i 2020 ligger likt med Eigersund:

Tabell 5: Andel elever med spesialundervisning oppgitt i prosent. (Kilde: Tilstandsrapport for grunnskolene 2020, Lund kommune)

	Lund	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim
2020	7,4	14,6	7,4	9,0
2019	6,9	13,7	7,7	7,6
2018	5,8	13,2	9,2	8,2

Den totale andelen sier imidlertid ingenting om hvordan spesialundervisningen fordeler seg trinnvis. De to neste tabellene viser derfor andelen elever med spesialundervisning på 1.-4.trinn og 5.-7.trinn.

Tabell 6: Andel elever med spesialundervisning 1.-4.trinn, oppgitt i prosent. (Kilde: SSB)

	Lund	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim	Kostragruppe 4
2020	3,6	11,7	4,2	3,6	6,9
2019	3,6	13,1	5,2	2,5	6,4
2018	6,3	10	6,4	-	6,2

Tabell 7: Andel elever med spesialundervisning 5.-7.trinn, oppgitt i prosent. (Kilde: SSB)

	Lund	Sokndal	Eigersund	Bjerkreim	Kostragruppe 4
2020	13	16,9	9,5	13,1	6,9
2019	11,6	14,8	9,6	11,4	6,4
2018	6,7	14,2	9,9	-	6,2

⁴⁴ Det understrekes at prosentandelen må leses i lys av kommunens befolkningsstørrelse. En enkeltelev i Lund vil utgjøre en større prosent av elevmassen enn en enkeltelev i en større kommune.

⁴⁵ Som er hhv. 7,6 og 7,7 prosent.

Av tabellene ser vi at andelen elever med spesialundervisning på 1.-4.trinn har gått ned i Lund de siste tre årene. Lund har samme snitt som Bjerkreim, men ligger under snittet for kostragruppe 4, Eigersund og Sokndal.

Samtidig ser vi at andelen elever med spesialundervisning øker på 5.-7.trinn, og andelen har økt de siste tre årene. Lund ligger tilnærmet likt med Bjerkreim, over snittet for kostragruppe 4 og Eigersund, men under snittet i Sokndal. Av tilstandsrapporten for grunnskolen (2020) framgår det videre at behovet for spesialundervisning vil øke i Lundskolen i 2021. Skolene har fått flere sakkyndige vurderinger fra PPT, i tillegg til at flere saker ikke er utredet enda. «PPT har venteliste i Dalane og saker tar lang tid».⁴⁶

Neste tabell viser utviklingen i antallet elever med spesialundervisning sett over tid.

Tabell 8: Antall elever med spesialundervisning fra 2015/2016 – 2020/2021. (Kilde: Lund kommune)

Utvikling i spesialundervisning per trinn skoleårene 2015/2016-2020/2021							
Trinn	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	Sum
1	2	1	0	0	1	2	6
2	4	3	1	1	0	2	11
3	1	2	7	5	1	0	16
4	1	2	2	6	5	2	18
5	6	0	3	4	6	5	24
6	3	4	1	3	5	6	22
7	1	3	4	2	3	6	19
8	2	1	2	3	3	3	14
9	3	3	1	2	3	2	14
10	3	3	1	0	2	4	13
Sum	26	22	22	26	29	32	157

Tabellen viser at antall elever med spesialundervisning øker utover trinnene på barneskolen og er høyest på mellomtrinnet.

Årlig avholdes det nasjonale prøver i engelsk, lesing og regning for 5. trinn. Elevene kan få inntil 100 skalapoeng. Gjennomsnittlig skår for hele landet har de senere årene vært 50 poeng. Resultatene viser at elever i Lund for skoleåret 2021/2022 skårer over det nasjonale gjennomsnittet.

⁴⁶ Tilstandsrapport for grunnskolen 2020, s.6

Tabell 9: Resultater på nasjonale prøver på 5. trinn. (Kilde: Utdanningsdirektoratet)

	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Lesing	50	49	53
Engelsk	52	48	53
Regning	48	49	52

Ressurser til tidlig innsats skoleåret 2021/22

Fra og med skoleåret 2021/22 ble det kuttet ett årsverk ved Kiellands Minde skole, og skolen har nå fem lærerårsverk, i tillegg til 30 prosents undervisningsressurs fra rektor. Skolen er delt inn i tre trinn: 1.-2.trinn, 3.-4.trinn og 5.-7.trinn. De fem lærerne er fordelt slik:

- 1.-2.trinn har to lærere
- 3.-4.trinn har to lærere
- 5.-7.trinn har én lærer og ca. 15-20 prosent undervisningsressurs fra rektor⁴⁷

Vi får opplyst at ressursene først og fremst legges ut fra lærernormen. For inneværende skoleår er 3.-4.trinn tildelt to lærere etter et prinsipp om tidlig innsats – det påpekes at skolen på denne måten har flere ressurser og større organisasjonsfrihet til å iverksette tiltak i forbindelse med tidlig innsats. Planen er å holde på denne lærerfordelingen til skolen må flytte en lærer for å oppfylle lærernormen. Vi får opplyst at dette kommer til å skje når dagens 1.klasse begynner i 5.klasse, med mindre skolen får tilbake ressursen som ble kuttet eller finner en annen løsning.

Rektor ved Nygård skole oppgir at skolen har to kontaktlærere per klasse på 1.-4.trinn, i tillegg til ekstra faglærer og/eller spesialpedagog på hvert trinn. Det er også 1-3 fagarbeidere på hvert trinn.

3.3 PLANER, KOMPETANSEUTVIKLING OG SAMARBEID

3.3.1 OVERORDNEDE PLANER

Oppvekstplan 2020-2024

I det foreløpige utkastet til Oppvekstplanen, framgår det at følgende mål har blitt spesifisert i arbeidet med planen i 2018:

- Lundskolen skal gi alle barn i skolepliktig alder god opplæring i samarbeid og forståelse med hjemmene
- Opplæringens mål skal være å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer

⁴⁷ Resten av undervisningsressursen til rektor blir brukt til spesialundervisning.

- De fire grunnskolen i Lund skal tilpasse undervisningen til hver enkelt elev og sørge for at elevene tilegner seg fem grunnleggende ferdigheter⁴⁸
- Lundskolen skal som organisasjon utvikle god praksis og ha gode tiltak for å rekruttere og utvikle dyktige, motiverte medarbeidere med høy faglig kompetanse og god realkompetanse

Tiltak for å nå målene for Lundskolen er utdypet i en tiltaksplan, der også tegn på god praksis er skissert. Oppvekstplanen gir også en oversikt over strategier for å nå målene i tiltaksplanen. Én av disse strategiene går ut på å «*Sørge for økonomiske ressurser til tidlig innsats med høy pedagogitet*». Planen definerer «tidlig innsats» som «*å ha nok tid, kvalitet, gode kunnskaper, ressurser, voksne, tilrettelegging og oppmerksomhet på at skolen kan sette inn tiltak for hver enkelt elev når det er behov for det*».

I tillegg til utkastet til oppvekstplanen, er følgende overordnede planer knyttet til tidlig innsats i skolene i Lund kommune. Disse inkluderer:

- Plan for trygt og godt skolemiljø, 2021-2025
- Prosedyrehåndbok for Lund kommune⁴⁹
- Sosial kompetanseplan for barneskolen
- Retningslinjer for ressursteam i grunnskolen og barnehage

3.3.2 KOMPETANSEUTVIKLING

Skolenes tilstandsrapport viser antall pedagogisk personell som underviser i norsk, matematikk og engelsk, og inneholder en oversikt over personalets studiepoeng i de respektive fagene.

Det framgår av Tilstandsrapporten at det i 2020 var 0,95 årsverk besatt av lærer uten godkjent utdanning – som er det laveste tallet på fem år. Rapporten påpeker at flere elever likevel har blitt undervist av lærere uten godkjent utdanning i løpet av skoleåret, da det har vært vanskelig å få tak i kvalifiserte lærere til å dekke blant annet sykefravær midt i undervisningsåret. Det poengteres også at det på sikt kan bli utfordrende å ha nok kvalifiserte lærere i matematikk, norsk og engelsk når nye kompetansekrav trer i kraft fra skolestart 2025.

Høsten 2021 begynte ti av lærerne i Lund kommune videreutdanning i spesialpedagogikk, norsk, matematikk og engelsk⁵⁰. Fra Tilstandsrapporten fremgår det at kommunalsjef «*likevel er*

⁴⁸ Kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig, lese, regne og bruke digitale verktøy

⁴⁹ Omhandler spesialundervisning

⁵⁰ Kilde: saksopplysninger til tilstandsrapporten 2020, sak 021/21 Oppvekst- og kulturutvalget.

bekymret for fagkompetansen som ikke er god nok i Lundskolen», på tross av at mange lærere har startet og søkt om videreutdanning. Dette begrunnes i for få kvalifiserte søkere til lærerstillinger, og at flere ansatte mangler kompetanse på viktige fagområder. Det advares mot at skolen vil streve med god nok kompetanse dersom ikke stimuleringstiltak blir iverksatt.

Skolene i Lund deltar i DEKOM, en desentralisert kompetansehevingsordning for skolene i Rogaland⁵¹. Gjennom denne ordningen deltar skolene i et lærende nettverk sammen med de andre skolene i Dalane⁵², og i samarbeid med Universitet i Stavanger. I løpet av høsten 2020 har skolene jobbet med hvordan fagfornyelsen skal implementeres i grunnskolen⁵³.

Nygård skole deltar i tillegg i Læringsmiljøprosjektet i regi av Læringsmiljøsenderet v/UiS og Utdanningsdirektoratet. De andre barneskolene var ikke deltakere i prosjektet, men vi får opplyst at også disse har fått utbyttet av prosjektet gjennom f.eks. felles kursing og planleggingsdager. Kommunalsjef forteller at prosjektet har vært viktig for kommunen, og at de har endret en del rutiner som følge av det, som f.eks. innføring av ulike kartleggingsverktøy. Dette vil vi komme nærmere tilbake til.

3.3.3 ORGANISERING OG SAMARBEID

Ressursteam

Målsetningen med ressursteam er å samordne hjelp og forebyggende arbeid blant barn og unge ved den enkelte grunnskole og barnehage i kommunen, for å gi disse et best mulig tilbud. Ifølge retningslinjene skal ressursteamet ved den enkelte skole bestå av rektor og minst én lærer med spesialkompetanse eller spesiell interesse for funksjonsområdet. Ved små skoler kan ressursteamet bestå av rektor en lærer. Ressursteamet kan ut fra sakens omfang vurdere om andre fagtenester skal kalles inn. Samtidig kan den enkelte skole også velge å utvide ressursteamet med fagpersoner som møter fast. Møtehyppigheten bestemmes av ressursteamet selv, men det presiseres at møtene ikke bør være sjeldnere enn at alle saker som blir meldt inn kan tas opp

⁵¹ Ordningen skal bidra til at alle skoleeiere gjennomfører egne kompetansetiltak i samarbeid med universitet og høyskoler. Dette gir skoleeiere hovedansvaret og et stort handlingsrom i å nå de overordnede sektormålene: 1) alle har et godt og inkluderende læringsmiljø, 2) barn og unge som har behov for det, får hjelp tidlig slik at alle får utviklet sitt potensiale, 3) de ansatte i kunnskapssektoren har høy kompetanse, og 4) alle lykkes i opplæringen og utdanningen (Kilde: <https://www.statsforvalteren.no/nb/Rogaland/Barnehage-og-opplaring/nasjonale-satsinger-for-kompetanseutvikling/desentralisert-ordning-for-kompetanseutvikling-i-skolen-i-rogaland/>)

⁵² Lund er med i kompetanseregion SØR, sammen med Sandnes, Klepp, Time, Hå, Eigersund, Bjerkreim og Sokndal. Kommunene i region SØR er igjen delt inn i tre områder som består av Sandnesskolen, Jærskulen og Dalane.

⁵³ Kilde: saksopplysninger til tilstandsrapporten, sak 021/21, Oppvekst- og kulturutvalget

innen rimelig tid. Dersom en elev skal tas opp i ressursgruppen må foreldre ha gitt tillatelse til dette, og foreldrene får anledning til å delta. Det er rom for å drøfte elever anonymt.

PPT

Utover de formelle treffpunktene i ressursteam, får vi opplyst at PPTs kontaktperson er til stede på skolene etter behov. Det påpekes at kontaktperson kan komme på kort varsel, vanligvis 2-3 dager etter en forespørsel. Ellers er det også lav terskel for å ta kontakt via telefon eller e-post. PPT kan gi råd og veiledning både på systemnivå (f.eks. faglige utfordringer) og individnivå (enkeltsaker). Hvis det angår enkeltelever som ikke er henvist, kan PPT kun gi generell veiledning.

PPT har også arrangert fagdager for ansatte i skolen innen ulike tema. Blant annet har PPT hatt en forelesningsrekke om oppfølging og utarbeidelse av IOP (Individuell opplæringsplan) for alle skolene. Det har også vært arrangert foredrag om autisme, på forespørsel fra Nygård skole, og det planlegges et foredrag om lese- og skriveutvikling på forespørsel fra Kiellands Minde skole.

PPT deltar også i skolenes ressursteam.

Tverrfaglig familieteam

Av Tilstandsrapporten framgår det at det i skoleåret 2020/21 har blitt videreført et fast samarbeid mellom Helse og omsorg og Oppvekst og kultur, for å tenke mer helhetlig i forhold til barn og oppvekst i Lund. Kommunen har blant annet et tverrfaglig familieteam⁵⁴, flere tverrfaglige ansvarsgrupper rundt enkeltelever og et SLT-team⁵⁵ som møtes jevnlig. Tilstandsrapporten viser til et økende behov for tverrfaglig hjelp, særlig i løpet av koronapandemien. *«Flere barn og unge sliter med psykisk helse og må ha tett oppfølging og tilrettelegging for å kunne fungere på skolen».*

⁵⁴ Bestående av barnehagestyrere, rektorer, BUP, barnevern, PPT, politi, leder for NAV, leder for psykisk helsetjeneste, leder for helsestasjon og skolehelsetjenesten og kommunepsykolog. Både ansatte og innbyggere i kommunen kan melde inn og drøfte systemsaker.

⁵⁵ SLT står for «samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak». I Lund kommune består SLT-teamet av: helsesykepleier, psykisk helsetjeneste, politiet, barnevernstjenesten, ruskonsulent, miljøterapeut, og representanter fra fritidsklubben, ungdomsskolen og Nygård skole.

3.4 TIDLIG OPPDAGELSE

3.4.1 RUTINER FOR TIDLIG INNSATS/OPPDAGELSE

Verken Nygård eller Kiellands Minde skole har egne skriftlige rutiner direkte for tidlig innsats. Det påpekes likevel at de har rutiner hvor tidlig innsats inngår, og det vises til kartleggingsplanene for den enkelte skole. Nygård skole trekker også fram handlingsveilederen for barn i utsatte familier.

Lund kommune har også en prosedyrehåndbok som tar for seg prosedyrer for kartlegging av alle elever, og videre saksgang for elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet. Følgende punkter gjelder for alle elever:

1. Kartlegging gjennom skolenes kartleggingsplaner
2. Rutinemessig gjennomgang og drøfting av elever på trinn/teamnivå
3. Jevnlig underveisvurdering mellom elev og faglærer/kontaktlærer
4. Formaliserte elevsamtaler og foreldresamtaler minst to ganger årlig

For elever som blir vurdert å ikke ha tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, gjelder følgende prosedyre:

1. Skolen har plikt til å vurdere arbeidsmåter, vurderingspraksis og læringsmiljø for elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen
2. Bekymring meldes ressursteam og diskuteres med PPTs kontaktperson til stede⁵⁶: drøfting av hypoteser, elevens utfordringer og forslag til tiltak
3. Skolen prøver ut tiltak, kartlegger, vurderer og gjennomfører tester i henhold til skolens prosedyrer
4. Ressursteam evaluerer tiltak og konkluderer/vurderer videre om tilpasset opplæring på skolen er tilstrekkelig, om det skal sendes henvisning til PPT, og/eller om det skal anbefales henvisning til BUP.

Prosedyren understreker at foresatte og elever skal involveres og informeres under hele prosessen.

3.4.2 KARTLEGGING

⁵⁶ Forutsetter samtykke fra foreldre.

Utdanningsdirektoratet har både obligatoriske og frivillige kartleggingsprøver for elever på 1.-3. trinn i lesing, regning og engelsk. Prøvene i engelsk er kun for 3. trinn⁵⁷.

Tabell 10: Kartleggingsprøver 1.-3. trinn (Kilde: udir.no)

	1. trinn	2. trinn	3. trinn
Lesing	obligatorisk	Obligatorisk	obligatorisk
Regning	frivillig	Obligatorisk	frivillig
Engelsk			frivillig

Skolene gjennomfører både de obligatoriske og de frivillige kartleggingsprøvene.

Skolene har egne kartleggingsplaner som fungerer som et årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres når, og for hvilket trinn. De nasjonale kartleggingsprøvene inngår i kartleggingsplanen, i tillegg til andre verktøy skolene bruker til kartlegging av faglig progresjon.

Kartlegging Nygård skole

Vi får opplyst at kartleggingen starter i overgangen fra barnehagen. I overgangen benyttes et overgangsskjema som er ment som en beskrivelse av barnets ståsted før overgangen til skolen. Skjemaet inneholder blant annet rubrikkene «Sosiale ferdigheter», «Motorikk», «Språk, tekst og kommunikasjon» og «Antall, rom og form», og skal brukes for at skolen skal få gode forutsetninger til å tilpasse undervisningen til den enkelte elev⁵⁸. Dette skjemaet er felles for alle barnehagene og skolene i kommunen.

Som tidligere nevnt, deltar Nygård skole i Læringsmiljøprosjektet. I den forbindelse får vi opplyst at det har vært et økende fokus på å jobbe aktivt inn mot og se hver enkelt elev, og ikke bare klassen som helhet. Gjennom Læringsmiljøprosjektet har skolen også tatt i bruk ulike verktøy. Et eksempel her er et kartleggingsverktøy for trygt og godt skolemiljø i friminutter. Dette er et skjema som er hengt opp i hvert klasserom, og som de ansatte kan fylle ut dersom det har skjedd noe i løpet av friminuttene. Hensikten med verktøyet er å oppdage mobbing og/eller utrygt skolemiljø så tidlig som mulig.

Et annet eksempel er «mood tracker», som er et skjema alle elevene skal fylle ut på slutten av hver skoledag. Selve skjemaet viser en grafisk fremstilling av alle dagene i én måned, og hver

⁵⁷ Fra 2022 kommer det endringer i kartleggingsprøvene i tråd med de nye læreplanene. Se mer her: <https://www.udir.no/eksamen-og-prover/prover/kartlegging-gs/#nytt-i-2021>

⁵⁸ Jf. Plan for overgang barnehage-skole. Lund kommune, 2021-2023

enkelt dag skal fargelegges ut fra hvordan hver enkelt elev har hatt det på skolen den dagen. Elevene kan velge mellom tre farger, som representerer hhv. en «superdag», en «vanlig» dag, og en dag som ikke oppleves som bra. Elevene får utdelt nytt skjema hver måned, og tidligere skjema legges i en egen mappe. På denne måten kan skolen kartlegge hvordan hver elev har det på skolen, både daglig, månedlig og samlet gjennom året. Hvis en elev bruker fargen som tilsvarer en «dårlig» dag, følges det opp med en samtale med eleven, og eventuelt foreldre (ved behov). Skjemaet blir også fulgt opp i foreldresamtaler.

Andre eksempler på kartlegginger skolen gjør relatert til tidlig oppdagelse er halvårslige trivselsundersøkelser og sosiogram, elevsamtaler, foreldresamtaler, og skjema for tidlig oppdagelse av skolevegring. Vi får også opplyst at skolens ansatte kartlegger gjennom daglige observasjoner i både klasserom, gangen og i friminutt.

For tidlig oppdagelse av faglige utfordringer følges for øvrig kartleggingsplanen. Resultatene fra de nasjonale kartleggingsprøvene legges i Conexus⁵⁹. Resultatene gjennomgås av kontaktlærer og i ressursteam, og følges opp i foreldresamtaler. Gjennom denne plattformen kan skolen også følge utviklingen til enkeltelever og trinnene over tid. Vi får opplyst at skolen starter ytterligere kartlegging dersom utviklingen ikke er tilfredsstillende.

Kartlegging Kiellands Minde skole

Når det gjelder kartlegging av atferdsmessige, sosiale eller emosjonelle utfordringer, får vi opplyst at skolen kartlegger gjennom årlig elevundersøkelse og sosiogram, i tillegg til de ansattes daglige observasjoner på skolen. Skolen har tidligere brukt «mood tracker» i noen klasser der de har sett behov for det. Vi får opplyst at dette verktøyet per dags dato ikke brukes aktivt, men heller kan brukes dersom skolen ser behovet for å kartlegge noe spesielt. Skolen har for øvrig også prøvd kartleggingsverktøyet Nygård skole bruker for å kartlegge skolemiljø i friminutter. Av de intervjuede på Kiellands Minde får vi imidlertid opplyst at de som liten skole har mer oversikt over hva som skjer, og at verktøyet opplevdes som unødvendig papirarbeid. Vi blir fortalt at skolen har lav terskel for å snakke med elever det er knyttet bekymring til.

Når det gjelder kartlegging av faglige utfordringer, følger også Kiellands Minde kartleggingsplanen. Resultatene for de nasjonale kartleggingsprøvene registreres i Conexus og følges opp av rektor og aktuell kontaktlærer. Dersom det anses som nødvendig, blir også noen av resultatene gjennomgått i ressursteam. Ellers blir resultatene og utviklingen til hver enkelt elev gjennomgått på teammøter to ganger i året.

3.4.3 KOMPETANSE

⁵⁹ Conexus er et skoleutviklingsprogram.

Nygård skole

Når det gjelder skolens kompetanse i tidlig oppdagelse, understreker de intervjuede fra Nygård skole viktigheten av at de ansatte får tid til å drøfte og jobbe sammen i team. Fra høsten 2020 ble mandager avsatt til felles trinn- og teamtid, der både lærere og fagarbeidere får tid til samarbeid, planlegging og veiledning⁶⁰. Vi får opplyst at det på disse samlingene er muligheter for å drøfte elever sammen med kolleger, og diskutere eventuelle tiltak.

Nygård skole har også skoleutviklingstid hver tirsdag med alle lærere, og det er laget en plan over emner som skal gjennomgås⁶¹. Vi får opplyst at tidlig oppdagelse, «hva skal vi se etter?» og matte- og lesevansker har vært et tema i skoleutviklingstiden. Rektor forteller at det har vært en opprydningsprosess knyttet til skolens viktigste fokusområder og kompetanseheving, og at skoleutviklingstiden er en viktig arena for å holde fokuset oppe. Et eksempel som gis er læringsmiljøprosjektet; det er ikke nok å kun være med i et prosjekt, det må også implementeres og følges opp for å bli en integrert del av driften.

Vi får opplyst at lærerne på skolen kjapt involverer rektor og/eller ressursteamleder i saker. Det påpekes at ressursteamet skal være lavterskel, og en er opptatt av at skolens ansatte ikke skal gruble for lenge før de tar kontakt. «*Jo tidligere du kommer inn, jo bedre er det*». Vi blir fortalt at ressursteamleder er lett tilgjengelig for de ansatte, og deltar på skoleutviklingstiden for å gi råd og veiledning.

Vi får også opplyst at to ansatte på skolen har tatt dysleksiutdanning.

Kiellands Minde

I likhet med Nygård, har også Kiellands Minde teammøter på mandager. Disse møtene omhandler ofte praktiske ting og planlegging, men er også en arena for å drøfte elever. I intervju får vi opplyst at det er lav terskel for å involvere rektor ved oppstått bekymring.

De intervjuede opplever at PPT er på tilbudssiden når skolen kommer med ønsker om kompetanseheving. PPT har blant annet hatt foredrag for skolen om angst, og har et planlagt kurs om lese- og skrivevansker, da skolen ønsker mer kunnskap om dette.

Når det gjelder tidlig oppdagelse, mener de intervjuede at skolen tidlig oppdager elever som strever med lesing og skriving gjennom kartleggingsprøvene. Det påpekes samtidig at det er

⁶⁰ Årsrapport for Nygård skole 2020

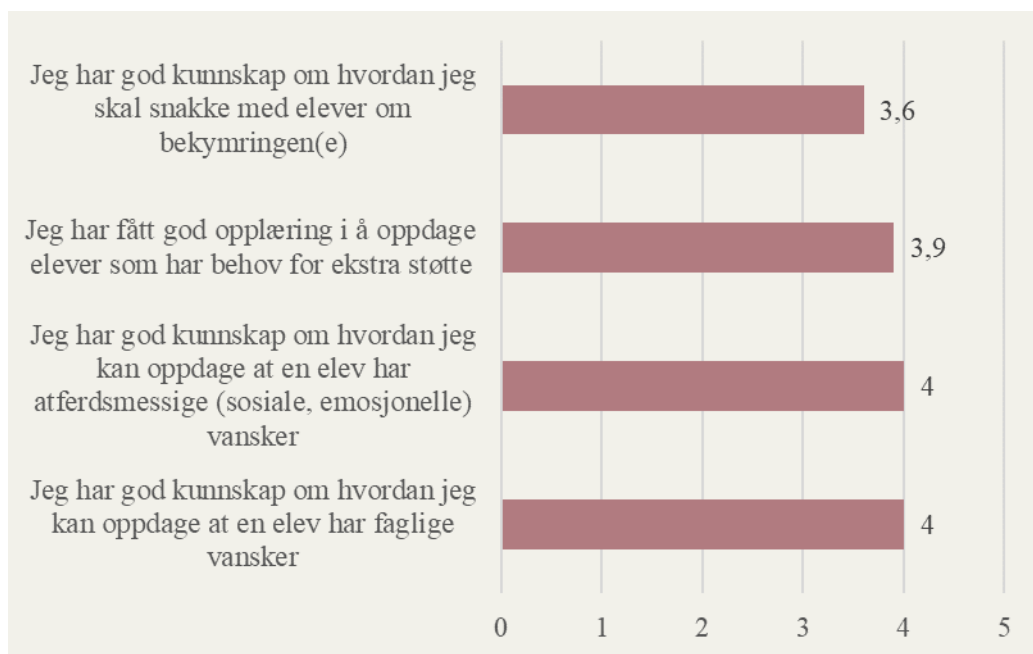
⁶¹ Skolens årsrapport (2020) oppsummerer innholdet i skoleutviklingstiden i 2020: innføring, bearbeiding og utprøving av nytt læreplanverk, oppfølging av læringsmiljøprosjektet, aktuelle temasamlinger/kurs, tid til samarbeid, drøftinger, veiledning, erfaringsdelinger mm.

vanskeligere å kartlegge engelskferdigheter, da det ikke er like mange tester som kan brukes i dette faget. Når det gjelder emosjonelle vansker, får vi opplyst at skolen ikke opplever å ha så mye kompetanse på dette området – verken i å oppdage eller å vite hva man skal gjøre når det er oppdaget. Skolen mener at det har vært lite fokus på å øke kompetansen på dette området.

Ansattes vurdering av egen kompetanse

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte om å vurdere sin egen kompetanse knyttet til tidlig oppdagelse ved å ta stilling til ulike påstander. Resultatene fremkommer i figuren under.

Figur 12: Vurdering av egen kompetanse (1=helt uenig, 5=helt enig, N=16). Oppgitt i gjennomsnitt.

Fra figuren ser vi at respondentene er enige i påstanden om at de har god kunnskap om hvordan de kan oppdage at en elev har faglige eller atferdsmessige vansker. Respondentene er også i stor grad enige i påstanden om at de har fått god opplæring i dette. I likhet med tilsvarende spørsmål til barnehagene, ser vi at gjennomsnittskåren er lavest på påstanden som omhandler kunnskap om å snakke med elever om bekymringer.

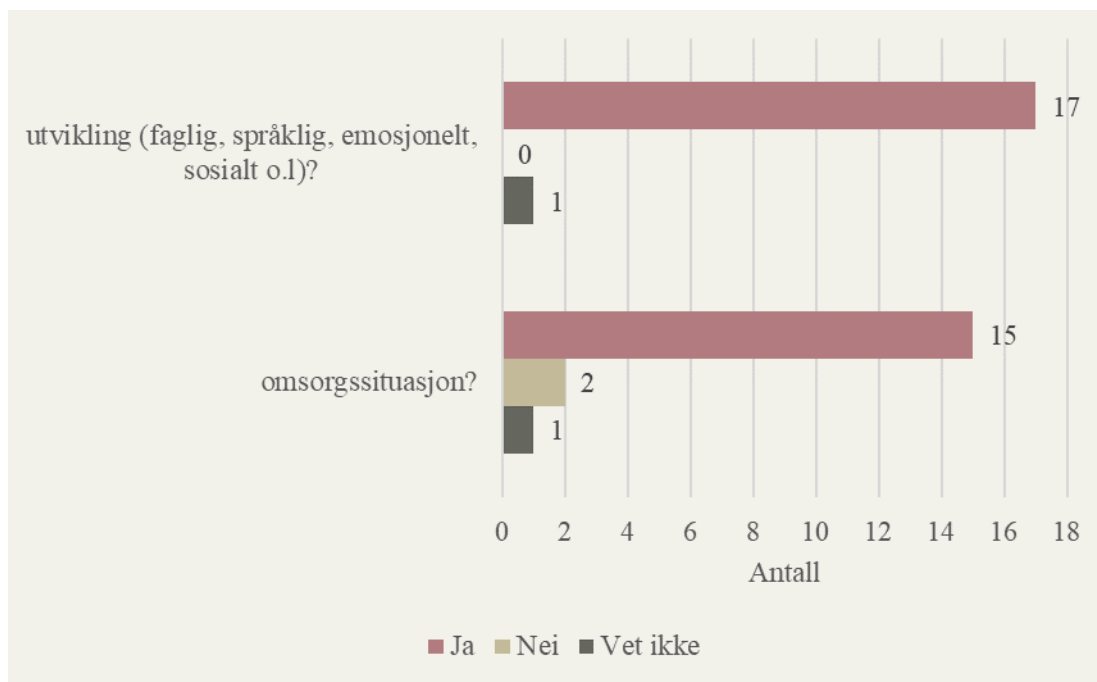
Fra Nygård skole får vi opplyst at de ansatte har trent mye på stoppsamtaler, blant annet gjennom rollespill og gruppearbeid. Stoppsamtaler er imidlertid et samtaleverktøy i forbindelse med mobbing. Når det gjelder å snakke med elever om *bekymringer* knyttet til dem, får vi opplyst at ansatte kan være redde for å gjøre situasjonen verre, og usikre på hvordan de skal ordlegge seg. I etterkant av spørreundersøkelsen har skolen hatt besøk av barnevernstjenesten for å snakke om elevatferd. Vi får opplyst at elevsamtaler var et tema, og at skolen fikk innspill til hvordan samtaler kan gjennomføres. Dette trekkes fram som viktig og aktuelt, og det påpekes at man gjerne kunne hatt enda mer fokus på dette.

Som tidligere nevnt kan resultatene fra spørreundersøkelsen kun si noe om vurderingene til de ansatte på Nygård skole, og vi vet ikke i hvilken grad det samme er gjeldende for de andre skolene. Vi har likevel spurt de intervjuede fra Kiellands Minde om resultatene fra spørreundersøkelsen er noe de også kjenner seg igjen i. Når det gjelder den første påstanden i figur 10, får vi opplyst at de ansatte har lav terskel for å snakke med elevene når bekymring oppstår, men at de ikke har så høy kompetanse på det å stille de «rette» spørsmålene. Det påpekes at klassene er små, og at lærerne har god kontakt med barna, men at det mangler en mal eller konkret plan på hvordan man skal gjennomføre den vanskelige samtalen, og hvordan hente ut informasjonen man er ute etter/som kan bekrefte/avkrefte en bekymring.

3.5 FRA BEKYMRING TIL HANDLING

I spørreundersøkelsen spurte vi de ansatte om de i løpet av de siste to årene hadde vært bekymret for et barns utvikling og/eller omsorgssituasjon:

Figur 13: I løpet av de siste 2 årene, har du vært bekymret for et barns

Fra figuren ser vi at nesten samtlige har vært bekymret både for et barns utvikling og et barns omsorgssituasjon. For de som svarte «ja» på spørsmålet, fulgte vi opp med spørsmål om de hadde handlet på bakgrunnen av bekymringen. Samtlige svarte «ja» på dette.

I likhet med de barnehageansatte, stilte vi også ytterligere spørsmål om hvordan de skoleansatte håndterer bekymringer for en elevs omsorgssituasjon og utvikling. Respondentene fikk presentert noen handlingsalternativer, og måtte ta stilling til hvor ofte de utførte disse handlingene gjennom

å velge én av følgende kategorier: *Alltid, ofte, av og til, sjelden, aldri*. Figuren under viser gjennomsnittskåren for de ulike handlingsalternativene⁶²:

Figur 14: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=16. Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at å diskutere med kolleger og observere eleven gjøres nærmest alltid. Bekymringene tas også ofte opp med leder, og ansatte oppgir at de hyppigere snakker med eleven når bekymringen omhandler elevens utvikling, enn omsorgssituasjon. Skåren viser at de likevel snakker med barnet relativt ofte også i slike saker. Sammenlignet med svarene til de barnehageansatte, snakker skoleansatte med elever omtrent like ofte som barnehageansatte når bekymringen omhandler utvikling, men sjeldnere enn barnehageansatte når bekymringen omhandler omsorgssituasjon. Mens 25 prosent av de skoleansatte oppgir at de alltid snakker med eleven i slike saker, gjelder det samme for 58,3 prosent av de barnehageansatte.

Når det gjelder hvorvidt man tar bekymringen opp med de foresatte, tilsvarende gjennomsnittskåren at bekymringer rundt en elevs utvikling ofte tas opp med foresatte. Bekymringer rundt en elevs omsorgssituasjon tas opp noe sjeldnere⁶³.

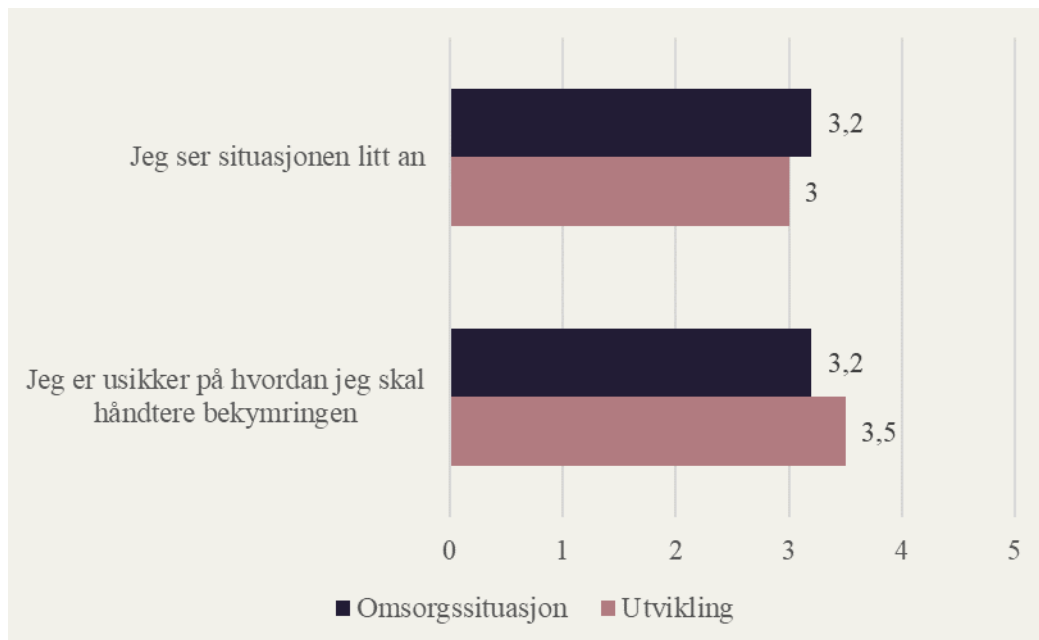
⁶² Også her la vi opp til at respondenter med ulike ansvarsområder kunne krysse av for «ikke aktuelt/relevant» for handlingsalternativene som ikke i utgangspunktet er en del av deres stillingsansvar. I spørreundersøkelsen er det imidlertid kun to respondenter som oppgir å være fagarbeidere, og de svarer det samme som flertallet av undervisningspersonalet. Vi inkluderer derfor alle svarene i figurene.

⁶³ Dersom bekymringen gjelder alvorlig omsorgssvikt som f.eks. vold og overgrep skal ikke foreldre varsles.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser også at de skoleansatte ofte rådfører seg med andre fagpersoner. Samtidig er det relativt utbredt å henvise eleven til andre instanser når bekymringen er knyttet til utvikling, men et knapt flertall oppgir likevel at dette gjøres av og til. I bekymringssaker som omhandler et barns omsorgssituasjon, ser vi at skoleansatte kontakter barnevernet noe sjeldnere enn barnehageansatte. Mens 75 prosent av barnehageansatte oppgir å gjøre dette av og til, og de resterende 25 prosentene hyppigere, er svarene til skoleansatte likt fordelt mellom av og til og sjelden - med unntak av én som oppgir at vedkommende alltid kontakter barnevernet.

Den neste figuren viser hvorvidt respondentene pleier å se an situasjonen eller være usikre på hvordan de skal håndtere bekymringen for et barns omsorgssituasjon og utvikling:

Figur 15: Hvordan håndterer du bekymring for en elevs 1) omsorgssituasjon, 2) utvikling (språklig, motorisk, sosialt, emosjonelt o.l.)? Skala fra 1 (alltid) – 5 (aldri). N=16. Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at de skoleansatte er oftere usikre på hvordan håndtere bekymring for en elevs omsorgssituasjon, enn utvikling. Når det gjelder bekymring for en elevs utvikling, oppgir halvparten at de av og til er usikre, mens den andre halvparten oppgir at de sjelden er usikre. Tilsvarende andel for omsorgssituasjon er hhv. 75 prosent (av og til usikre) og 19 prosent⁶⁴ (sjelden usikre). Hvorvidt situasjonen ses an, tilsvarer gjennomsnittskårene at dette gjøres av og til. Over 80 prosent har krysset av for dette alternativet for begge typer saker.

⁶⁴ Resterende andel har krysset av for «ikke aktuelt/relevant»

Her vil vi trekke fram at kommunens handlingsveileder har en egen del som omhandler observasjoner, vurderinger og ulike handlingsalternativene ved bekymring for et barn. I intervju med ledende helsesykepleier er imidlertid opplevelsen at lærere og rektorer i varierende grad er kjent med handlingsveilederen.

3.6 TILTAK

3.6.1 NYGÅRD SKOLE

Når aktuelle saker oppdages, får vi opplyst at skolens praksis er at disse meldes til ressursteam. Skolen har også utarbeidet det som betegnes som «Nygårdsmodellen», som er en samling kartleggingsskjema som kan fylles ut på de elevene skolen ønsker å følge ekstra opp. Nygårdsmodellen inneholder en kartleggingsprotokoll med skjema som omhandler (blant annet) elevens sterke sider, risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til individet, jevnaldergruppen og skolen, faglige vansker, sosiale ferdigheter og problematferd. Gjennom disse skjemaene kan lærere fylle ut hva utfordringene er, og hvilke tiltak som er satt inn, for så å drøfte i ressursteam.

Vi får opplyst at dersom det er elever som utmerker seg, f.eks. ved å være urolige eller engstelige, velger skolen å sette inn ekstra ressurser. Det blir påpekt at det kan være utfordrende økonomisk, men at det likevel prioriteres. Skolen forteller at de prøver å være balanserte i oppfølgingen, men at det i perioder, og da spesielt ved skolestart, er viktig å være tett på disse elevene. Målet med styrkingen er å trygge eleven, bygge relasjoner og øke trivsel. «*Trivsel må komme før læring*». Vi får opplyst at skolen i slike situasjoner går i dialog med foreldre, slik at det også følges opp hjemme. Ved atferdsvansker kan skolen bruke verktøyet ADDES⁶⁵ for å kartlegge konsentrasjon og impuls kontroll.

Når det gjelder elever med faglige utfordringer, får vi opplyst at skolen iverksetter ytterligere kartlegging. Dersom kartleggingsresultatene viser at elever ikke har tilfredsstillende faglig progresjon, har skolen ekstra tester som kan gjennomføres, som f.eks. logos⁶⁶ eller språk 6-16⁶⁷. Resultater og aktuelle tiltak drøftes i ressursteam, hvor også PPT er med.

Det trekkes fram at lærerne kan tilpasse undervisningen ved å for eksempel gi tilpassede oppgaver i klassen og sørge for at elevene får mulighet til å trene på det som er utfordrende. Det tilrettelegges også gjennom hjemmelekser som er tilpasset elevens nivå.

⁶⁵ ADDES (Attention Deficit Disorder Evaluation Scale) er et materiale som er beregnet som hjelp i arbeidet med elever med konsentrasjonsvansker. Det består av en kartleggingsdel og en tiltaksdel.

⁶⁶ Logos er en vitenskapelig test som brukes for å kartlegge leseferdighet og diagnostisere dysleksi.

⁶⁷ Språk 6-16 er en screeningtest av språkvansker.

Vi får opplyst at det på timeplanen er lagt inn ekstra timer som utelukkende skal gå til kursvirksomhet. For elever med faglige utfordringer, brukes kurstimene på trinnene, og det organiseres et kursopplegg med fem timer i uken over en periode på seks uker. Aktuelle elever plukkes ut på bakgrunn av resultatene på kartlegginger, i tillegg til at lærerne selv kan melde inn elever/behov. Kursopplegget skal fungere som intensiv opplæring hvor en jobber konkret med de faglige utfordringene. Det er ressursteamleder⁶⁸ som har ansvar for kurstimene for elever på 1.-4.trinn. Vi får opplyst at opplæringen som regel foregår i grupper, men tilpasses behovene til hver enkelt. Eksempler på innhold i norskkursene kan være repetert lesing, tempolex⁶⁹, øving på bestemte bokstaver etc. Ved endt kurs får foreldre og kontaktlærere en tilbakemelding på hva som har blitt gjort, og hva som eventuelt bør trenes mer på.

I spørreundersøkelsen spurte vi de ansatte om hvorvidt de opplever at skolen igangsetter intensiv opplæring for elever på 1.-4.trinn som strever med lesing, skriving og regning. Resultatene framgår av figuren under. Her er også resultatene fra tilsvarende undersøkelse i Sokndal inkludert.

Figur 16: I hvilken grad, har du inntrykk av, setter skolen i gang intensiv opplæring innenfor den ordinære opplæringen for elever på 1.-4.trinn som strever med: (N=15). Oppgitt i gjennomsnitt.

Figuren viser at respondentene opplever at skolen iverksetter intensiv opplæring innen lesing, skriving og regning i noen grad, og samtidig i mindre grad enn Sokndal for alle de tre områdene.

⁶⁸ En spesialpedagog ved skolen.

⁶⁹ Tempolex er et øvingssystem for mengdetrening og automatisering av grunnleggende ferdigheter.

Respondentene mener også at det i større grad iverksettes intensiv opplæring i lesing, enn i skriving og regning. Samme mønster ser vi også i tilsvarende undersøkelse i Sokndal.

Fra ressursteamleder, som også er kursansvarlig for 1.-4.trinn, får vi opplyst at de ikke har hatt så mye intensiv opplæring i matematikk, da det er primært lesing og skriving lærerne har meldt behov for. I den forbindelse påpekes det at skolen i år har innført et nytt matteverk, «Dragon box»⁷⁰, for elever på 1.-3.trinn.

3.6.2 KIELLANDS MINDE

I likhet med Nygård, har også Kiellands Minde som rutine at alle aktuelle bekymringssaker meldes til ressursteam, som diskuterer aktuelle tiltak. Når det gjelder elever med sosiale, emosjonelle eller atferdsmessige utfordringer, får vi opplyst at skolen fokuserer på å ha de voksne «tettere på». Dette kan skje f.eks. i form av kartlegging av hvilke situasjoner utfordringene gjør seg gjeldende, observasjoner i friminuttet, gi støtte i friminuttet, eller gjennom økt assistenttettethet.

Det trekkes fram at skolen også har to-tre ulike tester som omhandler atferd, som kan gjennomføres. En av disse er eksempelvis ADDES.

Når det gjelder elever med faglige utfordringer, får vi opplyst at skolen setter i gang ytterligere kartlegging og går i dialog med foreldre for oppmelding til ressursteam. Aktuelle tester som gjennomføres er f.eks. logos eller språk 6-16. Det påpekes at skolen også har noen spesifikke tester innen matematikk, men lite egnede tester for engelsk. Skolen tar også kontakt for råd og veiledning fra PPT dersom det anses som nødvendig. Vi får opplyst at PPT er flinke til å gi innspill til hvilke tester/kartlegginger man bør bruke i hver enkelt case.

Aktuelle tiltak diskuteres i ressursteam, og i dialog med foreldre, lærer og PPT. Dersom eleven for eksempel har utfordringer med lesing, får vi opplyst at skolen lager et tilpasset opplegg over minst åtte uker. Det påpekes at ved bruk av f.eks. tempolex, skal opplegget som hovedregel ha en varighet på åtte uker, med to økter til dagen. Skolen kan også avtale med foreldre at én økt utføres i hjemmet, og én økt utføres på skolen. Opplegget kan organiseres både i mindre grupper eller individuelt. Vi får opplyst at dette kan variere, avhengig av erfaringen til den enkelte lærer.

Skolen forteller at de kan tilpasse undervisningen for eksempel ved at eleven kan jobbe med andre og tilpassede oppgaver. Det tilrettelegges også gjennom lekser tilpasset elevens nivå. I klasserommet kan lærerne følge eleven tettere opp ved å sitte lenger med elever som har behov

⁷⁰ Dragon box er et matematikklæreverk som omfatter bruk av både digitale og analoge læringsressurser. Læreverket er utviklet etter nye læreplaner med støtte fra Utdanningsdirektoratet.

for hjelp. Enkeltelever kan også bli tatt ut av klasserommet for øving, både individuelt og i grupper.

Vi får opplyst at skolen generelt sett ser at elever har større utfordringer med lesing og skriving enn matematikk. Samtidig blir det påpekt at selv om skolen kartlegger regneferdigheter f.eks. gjennom halvårsprøver, kapittelprøver eller Alle-teller⁷¹, er det ikke like mange konkrete verktøy som brukes for ytterligere testing/kartlegging, sammenlignet med lesing og skriving. Det trekkes fram at det ikke finnes like mange konkrete tiltak, og at det er ønskelig med kompetanseheving i å både oppdage og jobbe godt med matematikkvansker.

Det blir samtidig påpekt at oppfølging av kartleggingsresultater er lite kravfestet. Skolen mener de har god oversikt over elevene, og at de er flinke til å tilrettelegge, men at det ikke foreligger en konkret plan på «*hva, hvor lenge og hvordan*» for de elevene det gjelder. Vi får opplyst at selv om de opplever at de er raske med å sette inn tiltak, er de usikre på kvaliteten på tiltakene, og om de setter inn riktige tiltak. Her blir PPT trukket fram som en viktig sparringspartner.

3.6.3 DOKUMENTASJON OG EVALUERING AV TILTAK INNENFOR DET ALLMENNPEDAGOGISKE

Fra Nygård skole får vi opplyst at tiltak blir dokumentert blant annet gjennom halvårsrapporter og referater fra foreldresamtaler. Elevens status og progresjon i hvert fag blir skriftliggjort i et skjema. I ressursteam lages det også klasseoversikter, hvor hver elev blir tatt opp, og aktuelle tiltak diskutert. Vi får opplyst at dette blir nedfelt i en tiltaksplan, hvor både tiltak og gjeldende status noteres. Det konkretiseres hvem som er ansvarlig for at det gjøres, samt tidspunkt for når det skal gjøres. Ved neste møte går man gjennom og evaluerer hvordan det har gått i løpet av perioden. Vi blir fortalt at effekten av tiltakene måles gjennom kartleggingsresultater før og etter tiltak iverksettes.

Fra Kiellands Minde skole får vi opplyst at ressursteam møtene dokumenteres gjennom referater. Det påpekes at tiltak innenfor det allmennpedagogiske ikke nødvendigvis dokumenteres, og at man i ettertid må lete opp disse i referater. Når det gjelder evaluering, får vi opplyst det ikke benyttes et konkret skjema som sier noe om når et tiltak skal evalueres. Det er heller ikke faste stoppunkter, men i aktuelle saker kan skolen bli enige om evalueringstidspunkt i møte med foreldre.

Det blir samtidig påpekt at skolen uansett følger med og at de ansatte snakker sammen. Hvis det f.eks. handler om en elev som er mye i konflikter, kan det måles om tiltak har effekt gjennom å

⁷¹ Alle teller består av tester for kartlegging av barns talloppfatning og tallforståelse.

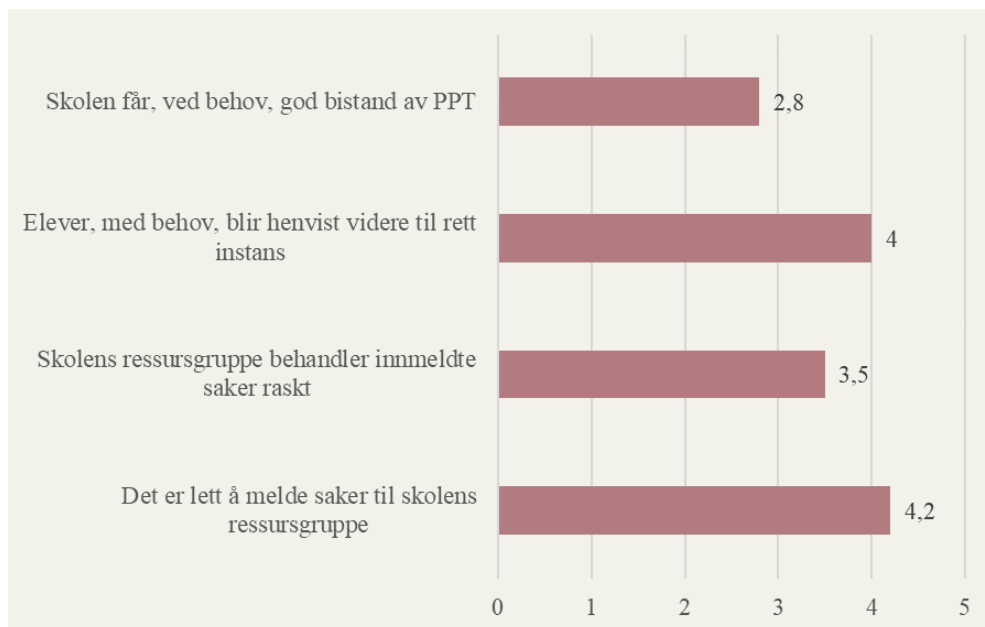
følge med på om antall konflikter øker eller reduseres. Innen det faglige kan effekt måles gjennom testing og kartlegging før og etter iverksettelse av tiltak.

3.7 SAMARBEID/BISTAND

Fra Nygård skole får vi opplyst at ressursteamet har møter annenhver uke, og at PPT deltar på disse. Kiellands Minde avholder ressursteammøter en gang i uken, i tillegg til at noe som betegnes som stort ressursteam avholdes to ganger i halvåret. Også å disse møtene deltar PPT. I tillegg har hver skole et URT-møte en gang i året. En gang i året kaller Nygård inn til URT, der alle skolene og fagtjenestene blir kalt inn, dersom det meldes inn saker på forhånd⁷².

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte ta stilling til hvor enige de var i noen påstander om samarbeid i bekymringssaker i skolen. Resultatet framgår av figuren under.

Figur 17: Hvor enig er du i følgende påstander om samarbeid i bekymringssaker i skolen? (Skala 1-5, hvor 1=helt uenig, 5=helt enig, N=15). Oppgitt i gjennomsnitt.

Vi ser at de ansatte (på Nygård) mener det er lett å melde saker til skolens ressursteam, men at de i mindre grad er enig i at ressursteamet behandler innmeldte saker raskt. Vi ser samtidig at respondentene er enige i påstanden om at elever, med behov, blir henvist videre til rett instans. Med en skår på 2,8 viser resultatet at respondentene er mer uenig enn enig i at skolen, ved behov, får god bistand av PPT.

⁷² Kilde: Retningslinjer for ressursteam Lund kommune grunnskole og barnehage

3.7.1 HENVISNING TIL PPT

Dersom skolen er bekymret for at elever ikke får tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, framgår det av prosedyrehåndboken til Lund kommune at saken skal meldes til ressursteam og diskuteres med PPTs kontaktperson. Tiltak skal iverksettes, og utprøvde tiltak evalueres i ressursteam, hvor man vurderer og konkluderer om det skal sendes henvisning til PPT⁷³. I henvisningen må skolen legge ved pedagogisk rapport, kartleggingsresultater, og annet som kan belyse problemstillingen⁷⁴.

Som tidligere nevnt, framgår det i Tilstandsrapporten for grunnskolen (2020) at «PPT har venteliste i Dalane og saker tar lang tid». Også Nygård skole forteller at flere av sakene har tatt lang tid. Vi får opplyst at de per dags dato har elever som venter på sakkyndig vurdering⁷⁵, og har et uttalt ønske om å få de sakkyndige vurderingene raskere. Fra PP-tjenestens kontaktperson⁷⁶ på Nygård skole får vi opplyst at det ikke er venteliste⁷⁷, men det påpekes at nyoppmeldte saker krever at formaliteter er på plass før PPT kan starte vurderingen. Dette kan kontaktperson være med å veilede på. Når det gjelder saksbehandlingstid, får vi opplyst at saker i utgangspunktet skal startes opp innen tre måneder fra henvisningsdato. Det påpekes at saksgangen kan variere, avhengig av type oppmelding og hvor mye som må kartlegges.

Nygård skole påpeker at elevene som venter på sakkyndig vurdering uansett får tilpasset opplæring i mellomtiden. I forkant av henvisning har det vært drøfting av saken både med PPT og i ressursteam, og aktuelle tiltak og tilpasset opplæring blir iverksatt i samråd med disse. Det blir samtidig vist til at en sakkyndig vurdering gir eleven flere rettigheter, og at utfordringene blir fulgt opp på en annen måte gjennom den individuelle opplæringsplanen. Skolen vil da ha større handlingsrom til å gå utenom det allmennpedagogiske, og kan i større grad tilrettelegge både innen fag og organisering.

Kiellands Minde, på den andre siden, opplever ikke at utarbeidelse av sakkyndig vurdering tar lang tid. Også her påpekes det at de uansett setter inn tiltak i mellomtiden. Aktuelle saker blir

⁷³ Både drøfting i ressursteam og henvisning forutsetter samtykke fra foreldre.

⁷⁴ Jf. «Prosedyrhåndbok for Lund kommune»

⁷⁵ Opplyst i intervju 06.10.21

⁷⁶ Nygård har fått ny kontaktperson fra PPT. Kontaktperson hadde første besøk på skolen i slutten av august 2021.

⁷⁷ Opplyst i intervju 12.10.21

drøftet grundig på forhånd, og tiltak iverksatt i dialog med PPT og ressursteam. «*Vi vet allerede hva som kommer til å stå*».

3.7.2 SAMARBEID MED PPT PÅ SYSTEMNIVÅ

Kiellands Minde opplyser at samarbeidet med PPT fungerer veldig bra. Nygård skole ønsker imidlertid et tettere samarbeid med PPT.

Vi får opplyst at PPTs kontaktperson er på skolen en fast dag annenhver uke. Dette er en såkalt «tett-på»-dag, hvor hensikten er å være tidlig inne ved bekymring både knyttet til system- og enkeltsaker. Eksempler på hva PPT kan bistå med på disse dagene er å drøfte og veilede på elevsaker som allerede er innmeldt til PPT, eller andre saker som de trenger veiledning på. Det kan blant annet omhandle atferd, fagvansker, samarbeid skole-hjem, klasseledelse etc. Vi får opplyst at skolen kan bruke «tett på-dagene» til det de selv tenker at de trenger veiledning på. Skolen kan også drøfte saker som omhandler elever som ikke er henvist til PPT, men det forutsetter skriftlig samtykke fra foreldre, eller at eleven holdes anonym.

Fra Nygård skole påpekes det at de i utgangspunktet ønsker at PPT er til stede på skolen én dag i uken, og at de ønsker å styrke samarbeidet på systemnivå. Det trekkes fram som nyttig å få et eksternt blikk, ikke bare på enkeltelever, men også på hele klasser. Fra PPT får vi opplyst at de er kjent med skolens ønske om økt tilstedeværelse på skolen, og er positive til dette, men samtidig oppleves skolen som lite fleksible på hvilke dager dette skal være. Skolen på sin side viser til at de ikke ønsker mandag som en fast dag, men ellers er åpne for at PPT kan komme de resterende dagene.

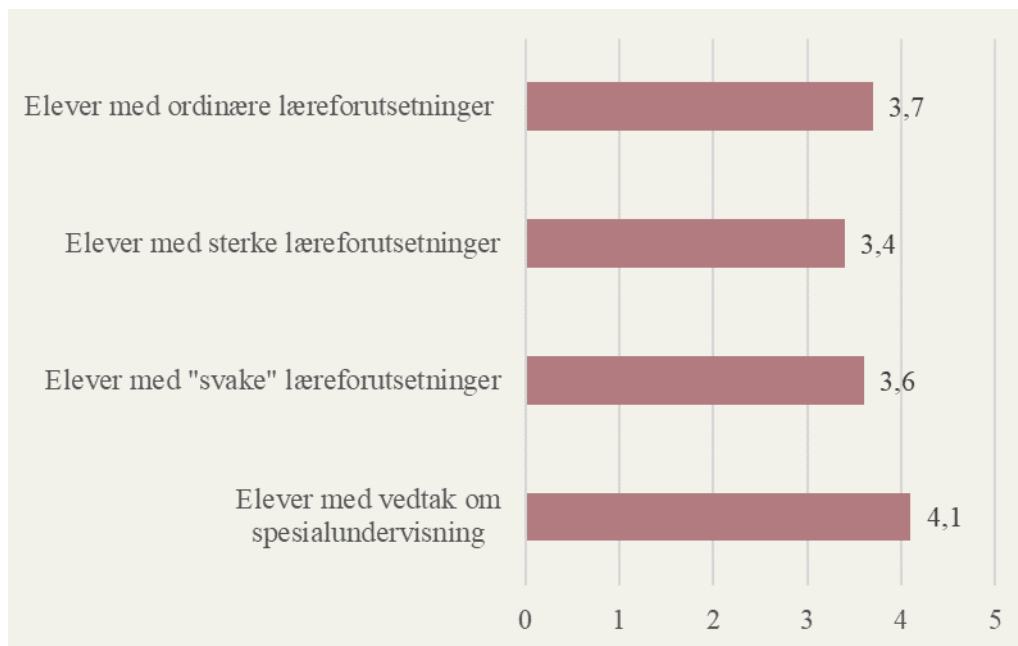
Vi får opplyst at skolen så langt kun har brukt «tett på»-dagene til henvendelser og veiledning på elever som allerede er oppmeldt til PPT. Fra PPT påpekes det at dette er elever som allerede har fått en sakkyndig vurdering/er under utredning, og som det er satt inn tiltak på. Fra PPT sin side oppleves det imidlertid som mer hensiktsmessig og ønskelig om denne tiden brukes på systemsaker, samt enkeltsaker som ikke allerede er oppmeldt. PPT ønsker å bruke mer tid på tidlig innsats på 1.-4.trinn for å bidra til å sette inn tiltak så tidlig som mulig, og forebygge at utfordringer vokser seg større.

Når det gjelder systemsaker, kan dette eksempelvis innebære å se på skolens praksis innenfor oppdagelse, kartlegging og oppfølging, eller å styrke delingskultur på tvers av klasserom og trinn. PPT oppgir eksempler fra andre skoler i andre kommuner hvor dette har fungert bra.

3.8 BARRIERER FOR TIDLIG INNSATS

I spørreundersøkelsen ba vi respondentene om å vurdere skoletilbudet til utvalgte grupper av barn. Resultatene framgår av figuren nedenfor.

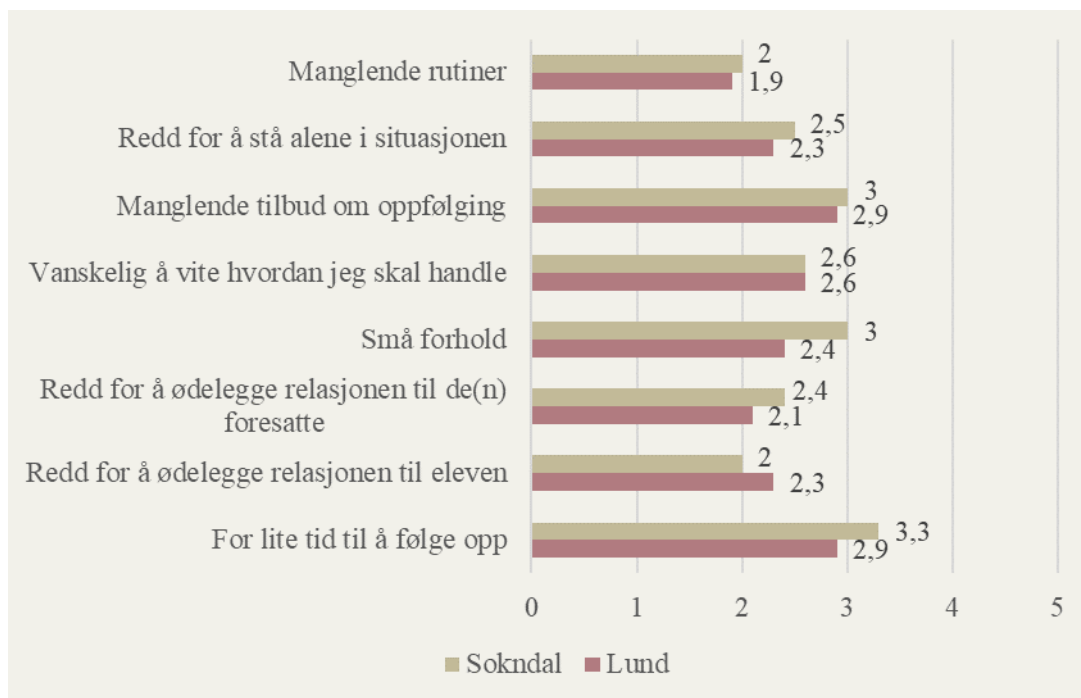
Figur 18: I hvilken grad klarer skolen, etter din vurdering, å gi følgende elevgrupper tilpasset opplæring? (Skala 1-5, hvor 1=i svært liten grad, 5=i svært stor grad. N=15). Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren ser vi at respondentene mener at skolen i stor grad klarer å gi tilpasset opplæring til elever med vedtak om spesialundervisning. Halvparten av respondentene har dessuten krysset av for at skolen i svært stor grad klarer dette. Det som får lavest skår er tilpasning til elever med sterke læreforutsetninger. Det er likevel 50 prosent av respondentene som mener at skolen i stor grad gir tilpasset opplæring til denne gruppen, mens 43 prosent har krysset av for at dette gjøres i noen grad.

I spørreundersøkelsen ba vi de ansatte ta stilling til hvilke barrierer som kan være et hinder for å handle slik man ønsker i bekymringssaker. Resultatene framgår i figuren under. Vi inkluderer også resultatene fra samme spørreundersøkelse i Sokndal kommune.

Figur 19: I hvilken grad er følgende barrierer et hinder for deg i å handle slik du ønsker i bekymringssaker vedr. elever? (Skala 1-5, hvor 1=svært liten grad, 5=svært stor grad). Oppgitt i gjennomsnitt.

Av figuren framgår det at den største barrieren i Lund er for lite tid til å følge opp, og manglende tilbud om oppfølging. Med et gjennomsnitt på 2,9 tilsvarer dette at det er en barriere i noen grad. Som vi så tidligere var dette også de største barrierene for de barnehageansatte.

3.9 VURDERING OG KONKLUSJON

Begge de undersøkte skolene har en kartleggingsplan som fungerer som et slags årshjul for hvilke kartlegginger som skal gjennomføres når, og for hvilket trinn. I tillegg til kontaktlærer, gjennomgås resultatene av rektor på Kiellands Minde, og av ressursteamet på Nygård. Resultatene registreres i Conexus, slik at elevenes faglige utvikling kan følges over tid.

Gjennom bruk av tilgjengelige verktøy, systematisk plan for kartlegginger, og rutiner for gjennomgang av resultatene, gir dette etter vår vurdering gode forutsetninger for å tidlig oppdage faglig sårbarhet.

Begge skolene viser til årlige elevundersøkelser og sosiogram når det gjelder å tidlig oppdage atferdsmessige, emosjonelle eller sosiale utfordringer. Som følge av Læringsmiljøprosjektet har i tillegg Nygård implementert ytterligere verktøy for å kunne fange opp mobbing/utrygt skolemiljø og endringer i en elevs trivsel. Spørreundersøkelsen viser også at de ansatte på Nygård mener de har god kunnskap om hvordan de skal oppdage elever med både faglige og

atferdsmessige/sosioemosjonelle utfordringer. Kiellands Minde, derimot, opplever å ikke ha særlig kompetanse på emosjonelle vansker, verken å oppdage eller å vite hva man skal gjøre når det er oppdaget. Når det gjelder beskyttelses- og risikofaktorer, virker de å være ukjente begrep, og blir ikke nevnt av noen av de intervjuede.

I likhet med barnehagene, skårer også skoleansatte sin egen kompetanse som lavest når det gjelder å snakke med elever om bekymringene. Selv om det er lav terskel for å snakke med elevene, opplever ikke Kiellands Mindre at de har god kompetanse på å stille de rette spørsmålene, og savner en mal og konkret plan på hvordan man kan gjennomføre «den vanskelige samtalen». Også Nygård opplever dette som et tema det kan være enda mer fokus på.

På bakgrunn av det ovennevnte anbefaler vi kommunen å sikre at skoleansatte har kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer, og kompetanse i å snakke med barn og unge de har bekymringer for. Tidlig oppdagelse vil muliggjøre hjelp og støtte når risikoene foreligger fremfor å vente til barnet viser tydelige symptomer på å lide overlast av dem. Det kan i så tilfelle bety at elevoppfølgingen blir langt mer krevende enn å tilegne seg kompetansen. Også ansattes kontakt med barnas foresatte, forutsetter kompetanse om hva som kjennetegner en situasjon som kan tyde på at barna i husstanden kan være risikoutsatt. Det vurderes derfor som viktig at alle ansatte i skolen får generell kunnskap om beskyttelses- og risikofaktorer, slik at de kan fange opp tegn og signaler som kan gi grunnlag for oppdagelser av utsatte barn og unge. I tillegg er samtale med barn og unge, sammen med observasjon av tegn og signaler, en del av prosessen for å identifisere barn og unge med behov for hjelp. De ansattes evne til å snakke med barn og legge til rette for deres medvirkning i saker som angår dem, er grunnleggende for å gi dem riktig hjelp og støtte. En slik kompetanseheving kan eksempelvis foregå i allerede etablerte samarbeidsforum, som ressursteam, eller ved å involvere helsestasjonstjenesten.

Gjennomgangen viser at skolene har tilgang til skriftlige rutiner for hvordan de skal handle på bakgrunn av bekymring for en elev. De har prosedyrer for elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av opplæringen, i tillegg til handlingsveilederen for barn i utsatte familier. Både intervjuene og spørreundersøkelsen beskriver en praksis som langt på vei gir inntrykk av at bekymringer blir grepet fatt i ved å diskutere med kolleger og ledelse, dialog med foreldre, og om nødvendig rådføre seg med andre instanser. Handlingskjeden, tiltakene og systematikken som skisseres i handlingsveilederen, synes imidlertid ikke å gjenspeiles i intervjuene. Spørreundersøkelsen viser også at skoleansatte er oftere usikre på hvordan håndtere bekymring for en elevs omsorgssituasjon, enn for en elevs utvikling. Det å ha rutiner for hvordan ansatte skal handle på bakgrunn av bekymring, kan redusere den enkeltes barrierer og på den måten sikre at bekymringer blir nærmere utforsket. Gjennomgangen kan imidlertid tyde på at de eksisterende rutinene ikke er godt nok kjent eller implementert blant personalet. Dette trekkes også fram av ledende helsesykepleier.

Skolene ser ut til å ha en etablert og felles praksis for hvordan de skal handle på bakgrunn av bekymringer av faglig karakter, og hovedinntrykket er at skolene iverksetter tiltak på et tidlig tidspunkt. I tillegg har Nygård skole avsatt dedikerte kurstimer på timeplanen som utelukkende skal gå til intensiv opplæring. Dette vil vi løfte fram som positivt. Samtidig viser spørreundersøkelsen at de ansatte på Nygård skole mener at de iverksetter intensiv opplæring i

noen grad. I tillegg opplever Kiellands Minde at hvordan kartleggingsresultatene skal følges opp er lite kravfestet, og savner en plan på «hva, hvor lenge og hvordan». Selv om de opplever at de er raske med å sette i gang tiltak, er de usikre på kvaliteten på tiltakene, og om de iverksetter riktige tiltak. På Kiellands Minde finner vi også lite systematikk i hvorvidt og hvordan tiltak innenfor det allmennpedagogiske blir dokumentert og evaluert. Evaluering av tiltak gir en viktig pekepinn på om tiltakene har ønsket effekt. En dokumentert tiltaksplan hvor tiltak og evalueringer innenfor en gitt tidsramme er synliggjort, vil kunne fungere som et godt verktøy for justering av tiltakets omfang og innhold. Videre vil det ha en nytteverdi ved eventuelt lærerbytte, henvisning til andre instanser, eller ved nye og/eller gjenoppståtte utfordringer på et senere tidspunkt i opplæringsløpet. Dokumentasjon bør i så tilfelle også gjenspeile dialog med foresatte/hjemmet. Etter vår vurdering er det behov for at kommunen sikrer at organisering av intensiv opplæring og dokumentering og evaluering av tiltak settes i et bedre system.

Både Nygård skole og PPT ønsker et tettere samarbeid på systemnivå. Gjennomgangen viser at det kan være hensiktsmessig med en forventningsavklaring på hva «tett på»-dagene skal brukes til. I et tidlig innsats-perspektiv vurderes det som fornuftig å i større grad utnytte disse dagene til systemsaker eller enkeltsaker som er i en tidlig bekymringsfase, for på den måten å forebygge at vansker vokser seg større. Dette fordrer at skolens personal er kjent med at disse dagene kan brukes til dette.

3.10 ANBEFALINGER

Vi anbefaler kommunen å:

- Gi skolene tilstrekkelig kunnskap om risiko- og beskyttelsesfaktorer.
- Styrke ansattes kompetanse i å snakke med barn om bekymringer knyttet til dem.
- Sikre at skoleansatte er kjent med rutinen for hvordan de skal handle på bakgrunn av barn som vekker uro/bekymring av ikke-faglig karakter.
- Sikre at skolene har klare føringer for organisering av intensiv opplæring og når og hvordan tiltak innenfor dette skal dokumenteres og evalueres.

VEDLEGG

Vedlegg 1

Skriftlige kilder fra kommunen

- Oppvekstplan for Lund kommune 2020-2024 (utkast)
- Plan for trygt og godt barnehagemiljø (utkast)
- Rutiner for spesialpedagogisk hjelp i barnehagen 2021-2023
- Kompetanseplan – barnehager i Lund – 2016-2019
- Plan for overgang barnehage-skole 2017-2020
- Plan for overgang barnehage-skole 2021-2023 (utkast)
- Tilstandsrapporten 2020
- Plan for trygt og godt skolemiljø
- Prosedyrehåndbok for Lund kommune
- Sosial kompetanseplan for Lundskolen
- Mål- og tiltaksplan 2020-2022
- Retningslinjer for ressursteam i grunnskole og barnehage
- Økonomiplan 2021-2024
- Årsrapport 2020 - Oppvekst og kulturetaten
- Årsmelding Lund kommune 2020
- Barn i utsatte familier. Handlingsveileder for ansatte i Lund kommune
- Diverse dokumenter fra barnehagene, Nygård skole, Kiellands Minde skole og PPT
- E-post-korrespondanse med kommunen

Eksterne skriftlige kilder

- Barnehageloven med forskrifter
- Opplæringsloven med forskrifter
- Statistikk fra Framsikt, Utdanningsdirektoratet og SSB
- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/tilpasset-opplaring/intensiv-opplaring/2/#2.6:...>
- Nasjonal faglig retningslinje fra Helsedirektoratet «Tidlig oppdagelse av utsatte barn og unge» Opplæringsloven
- Rammeplan for barnehager
- Meld. St. nr. 21 (2016-2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*
- Meld. St. nr. 6 (2019-2020) *Tett på – tidlig innsats*

Muntlige kilder

- Kommunalsjef oppvekst og kultur
- Oppvekstrådgiver
- Styrrer, Heskestad og Hovsherad barnehage)
- Daglig leder, Hammeren barnehage
- Assisterende leder, Hammeren barnehage
- 2 pedagogiske ledere fra hhv. Heskestad og Hovsherad barnehage
- 2 spesialpedagoger (barnehagene)
- Rektor, Nygård skole

- Ressursteamleder, Nygård skole
- Rektor, Kiellands Minde skole
- Kontaktlærer, Kiellands Minde skole
- 2 PPT-rådgivere
- Ledende helsesykepleier

Vedlegg 2 – Tiltakstrekant

Vedlegg 3 – Handlingshjul

Vedlegg 4 – Tiltaksplan, Hammeren barnehage

TILTAKSPLAN FOR BARNEHAGE:

Navn på barnet:	Født: 2012
	Planen gjeld for:

Beskriv vanskene som medfører behovet for tiltak:

Fokusområde:	Konkrete mål:
Organisering:	Hjelpemiddel/metoder:

Evaluering av tiltaket:

Dato:.....

Underskrift pedagogisk leder:.....